

Høgskolen i Telemark

Foreløpig versjon (må ikke siteres)

FOTOMOTIVUNDERSØKELSEN I VRÅDAL OG TINN 2008

Ragnar Prestholdt

Avdeling for allmennvitenskapelige fag

FORORD

Høgskolen i Telemark fikk våren/forsommeren 2008 i oppdrag av Innovativ Fjellturisme/Innovasjon Norge å gjennomføre en fotomotivundersøkelse på destinasjonene Vrådal og Tinn/Rjukan. Oppdraget var tilsvarende det høgskolen utførte på Geilo, Hovden og i Rauland året før.

Deltakerne i undersøkelsen fikk utlevert et engangskamera med beskjed om å velge motiver, fortrinnsvis i det bebygde landskapet, som var særlig attraktive eller særlig skjemmende for landskapskvaliteten. De fylte ut en logg og besvarte et spørreskjema.

Dette er sluttrapporten fra prosjektet. Feltarbeidet ble gjennomført sommeren/høsten 2008. En statusrapport ble skrevet våren 2009, og sluttrapporten bygger på denne.

Det gjøres oppmerksom på at noe av billedmaterialet og tilhørende kommentarer kan være mindre relevant i dag enn i 2008.

Undertegnede har ansvaret for undersøkelsen og har skrevet denne rapporten.

Bø i november 2009

Ragnar Prestholdt
prosjektleder

SAMMENDRAG

Innovativ Fjellturisme gav Høgskolen i Telemark på våren/forsommeren 2008 i oppdrag å gjennomføre en fotomotivundersøkelse (Volunteer Employed Photography) på destinasjonene Vrådal og Rjukan/Tinn. Oppdraget var tilsvarende det som ble gjennomført på Geilo, Hovden og i Rauland i 2007 (Prestholdt 2008).

Metoden Volunteer Employed Photography¹ eller Visitor Employed Photography, som var den første betegnelsen da den ble anvendt blant besøkende i amerikanske nasjonalparker på 1970-tallet (Cherem 1973, Cherem & Traweek 1977), har først og fremst hatt utbredelse i Nord-Amerika og i Japan (Oku & Fukamachi 1995, 2000, 2006), men mindre i Europa. En relevant undersøkelse med et opplegg svært likt vårt eget, ble imidlertid gjennomført i Aberystwyth i Wales for noen få år siden (Garrod 2007). Denne undersøkelsen omtales i rapporten.

Metoden vi har anvendt, har i enkelhet gått ut på å levere ut engangskameraer til deltakere (turister og fastboende) som var villige til å delta, med beskjed om å ta bilder av motiv de fant særlig attraktive og tilsvarende motiver de fant særlig skjemmende. Sammen med engangskameraene fulgte en instruksjon, en logg og et spørreskjema som skulle fylles ut. Metodens klare fortrinn ligger i at det er deltakerne selv som foretar motivvalgene i stedet for at de skal vurdere motiver plukket ut av prosjektansvarlige, en framgangsmåte som har vært svært vanlig i denne typen prosjekter tidligere.

Både muntlig og skriftlig ble det informert om at det først og fremst var det kulturpåvirkede landskapet som skulle prioriteres.

Målsettingen med prosjektarbeidet har vært følgende:

”Analysere hvordan turister og lokalbefolkning vurderer landskapskvalitetene på de utvalgte destinasjonene.”

I den forbindelse har man ønsket svar på følgende problemstillinger:

- 1) Hvilke metoder er utviklet for å kartlegge turistenes preferanser for landskap?*
- 2) Hva er særlig attraktive landskapskvaliteter i de utvalgte områdene sett med turistenes og lokalbefolkningens øyne, og hvilke elementer er særlig skjemmende?*
- 3) Er landskapskvalitetene viktige for turistenes kundetilfredshet?*
- 4) I hvilken grad bør turistenes preferanser få konsekvenser for videre utvikling av destinasjonene?*

Den opprinnelige intensjonen om å rekruttere 50 turister og 15 fastboende på hver av destinasjonene ble ikke oppnådd, men vi sitter igjen med følgende materiale:

Vrådal: 30 kamera (28 spørreskjema)

Rjukan/Tinn: 34 kamera (33 spørreskjema)

---

¹ Volunteer Employed Photography ble først og fremst en anvendt betegnelse da man etter hvert begynte å inkludere både turister og fastboende i undersøkelsene. Resident Employed Photography er anvendt i tilfeller metoden bare har vært brukt på fastboende.

Av disse utgjør fastboende tre respondenter i Vrådal og seks respondenter i Rjukan/Tinn. Den største svakheten ved materialet er den beskjedne representasjonen av norske turister i Vrådal. Materialet viser for øvrig at gjennomsnittsrespondenten er i 40-årene (46,6 år i Vrådal og 43,6 år i Tinn). De utenlandske respondentene er gjennomgående noe yngre enn de norske, og vi har en svak overrepresentasjon av mannlige respondenter i Vrådal og en større overrepresentasjon av kvinner i Tinn. Mens det er en overrepresentasjon av menn blant de utenlandske deltakerne, er det en overrepresentasjon av kvinner blant de norske.

Å *"se vakre landskaper"* er den viktigste faktoren når man reiser på ferie om sommeren. Dette gjelder respondenter på samtlige av de fem destinasjonene vi har undersøkt i disse to prosjektene. Faktorer som *"tid til familie"*, *"oppleve ro og stillhet"*, *"lade batteriene/få ny energi"*, *"oppleve noe som er ekte og autentisk"* og *"utøve så liten belastning på natur og miljø som mulig"*, er de fem andre viktigste faktorene på begge destinasjonene i denne undersøkelsen, men rekkefølgen er ulik på de to destinasjonene. *"Shopping"* er gjennomgående den minst viktige faktoren.

Både nordmenn og utlendinger vurderer naturlandskapet som særlig attraktivt i Norge. Utlendingene er videre mer positive til utformingen av den norske bebyggelsen enn nordmenn er, herunder hyttebebyggelsen i fjellet. Dette begrunner vi med det forholdet at nordmenn, som best kjenner forholdene rundt norske byggetradisjoner, også er de mest kritiske. Ikke-akademikere synes noe mer positive til bebyggelsen enn akademikere.

I vurderingen av billedmaterialet har vi for sammenlignbarhetens skyld gjort samme kategorisering som i 2007 (Prestholdt 2008).

Positive/attraktive motiv:

- Natur/landskap
- Rester av historie/kultur
- Bygninger
- Tilrettelegging
- Annet

Negative/skjemmende motiv:

- Bygninger
- Utbyggingsområder/andre inngrep
- Sjøpøl/rot
- Containere
- Campingvogner etc.
- Kraftledninger
- Annet

Motivvalgene bekrefter mye av inntrykket fra spørreskjemaundersøkelsen, selv om relativt få respondenter, bør mane til varsomhet når det gjelder generalisering. Motiv knyttet til natur/landskap utgjør en enda større andel av de attraktive motivvalgene enn i 2007 (Prestholdt 2008), samtidig som utlendingenes sterkere preferanse for å velge denne typen motiv enn nordmenn, er mindre uttalt denne gangen. Mens nordmenn særlig er opptatt av skjemmende bygninger, og i særdeleshet de fastboende p Rjukan, uttrykker utlendingene sin

bekymring gjennom sine motivvalg knyttet til utbyggingsområdene. Kvinnene i materialet synes å være sterkere opptatt av tilrettelegging og skjemmende bygninger, mens mennene i større grad har valgt natur/landskap på den attraktive siden og utbyggingsområder/andre inngrep på den skjemmende siden. Om dette gir grunnlag for å generalisere er uklart, fordi det like mye kan skyldes forekomsten av norske og utenlandske respondenter som fordelingen på kvinner og menn.

Om motivvalgene på de to destinasjonene vil vi si følgende:

Vrådal

Attraktive:

- Valgene av natur-/landskapsmotiv er betydelig og enda høyere enn i Tinn
- Kanalbåten "Fram" og tilhørende sluseanlegg er eksempel på historie/kultur som blir verdsatt
- Motiver i kategorien bygninger (attraktive) er i hovedsak knyttet til gardsbebyggelse, kirker, hyttebebyggelse (både hyttene og plassering i landskapet) og Straand Hotel (den opprinnelige historiske delen)
- Av tilretteleggingsmotiv kan nevnes sightseeing med Fram, båtutleiemuligheter, turstier med enkel merking, samt informasjonstavler.
- Av annet attraktivt kan nevnes blomsterpynting og produksjon basert på lokale ressurser (kunsthandverk)

Skjemmende:

- Det er lite negativt som kommer fram om rene bygningsmotiv i motivvalgene, men det er negative kommentarer knyttet til Vrådal sentrum ("gammelmodig").
- Det er klare bekymringsmeldinger fra utlendinger knyttet til motiver fra Panorama og skiheisområdet
- Sjøppel/rot er en problematikk også i Vrådal. Det er eksempler på forsøpling langs veger og nær rasteplasser, eksempler på bilvrak etc.
- En container foran informasjonstavla for Nordic Walking oppfattes som uheldig
- Av annet negativt kan nevnes manglende info på engelsk på informasjonstavler, trafikkfarlige veger uten gang-/sykkelveger, gjengroing og mangelfull merking av en del stier.

Tinn

Attraktive

- Motiv fra Gaustaområdet, mot Gausta fra Vestfjorddalen, samt perler langs Tinnsjøen er blant de mest vanlige motivvalgene i kategorien natur/landskap.
- Seterområder og Tinn museum er eksempler på attraktive rester av historisk/kultur
- Motiver fra Rjukan industrihistorie er hyppige innenfor kategorien bygninger (attraktive). Nevnes må Såheim, Admini og Vemork, likedan en vellykket rehabilitering av en del av den bymessige bebyggelsen på Rjukan. Steinhytta på Gaustatoppen, stølsbebyggelse (Selstadli), Krokan Turisthytte og hytter med torvtak (bl.a. Apartment Gaustatoppen og Soria Moria Fjellgrend) er andre motiv som karakteriseres som attraktive.

- Gangvegen langs Måna blir av fastboende framhevet som et særlig vellykket eksempel på tilrettelegging. Stimerking, enkle treskilt og klopper er andre attraktive motivvalg i denne kategorien.
- Et trivselselement som blomsterpynting er også nevnt her.

Skjemmende:

- Av skjemmende bygningsmotiv er det to gjengangere, nemlig tårnet på Gaustatoppen og 313-bygget, en gul forfallen industribygning i nærheten av Såheim.
- Det er relativt få motiver i kategorien utbyggingsområder/andre inngrep, men kommentarene fra de utenlandske turistene er klare bekymringsmeldinger.
- Motiver med søppel/rot finner vi også i materialet fra Tinn. En forlatt bål plass utformet som et søppeldeponi og rot ved en sentrumsnær bensinstasjon på Rjukan er eksempler.
- Ut fra forekomsten i materialet, er ikke containere et stort problem i Tinn, men en container plassert i anløpsområdet for Fjellvåken, blir framhevet av en respondent som et visuelt problem.
- Skjemmende kraftledninger, særlig rundt Gausta-massivet, er et problem for landskapskvaliteten i følge respondentene. Derfor er det da også relativt mange som har dette blant sine motivvalg.
- Av andre motivvalg har vi, tilsvarende Vrådal, kommentarer om mangel på engelsk tekst på infotavler samt trafikkfarlige veger uten gang- og sykkelveger. I tillegg nevnes det som uheldig at Torvet anvendes som parkeringsplass. Vegmyndighetenes rutiner for fjerning av vegetasjon langs vegene, blir det også satt spørsmålsteget ved. Negative kommentarer til tilgroinga ved Mæl stasjon er nå mindre aktuell å følge opp i og med at det i 2009 er bevilget midler til å starte opprusting av Rjukan-banen.

Avslutningsvis ber vi destinasjonene vurdere mulige tiltak innenfor følgende områder(ikke prioritert):

- ✚ Søppel og rot, plassering av containere osv.
- ✚ Skjemmende, forfallen eller gammelmodig bebyggelse
- ✚ Styrking av enkel tilrettelegging
- ✚ Veger, gang- og sykkelveger
- ✚ Destinasjonene som kontinuerlige byggeplasser

INNHold

FORORD	ii
SAMMENDRAG	iii
INNHold	vii
1 INNLEDNING	1
1.1. Bakgrunn	1
1.2 Noen undersøkelser der Visitor Employed Photography er anvendt	2
2 MÅL/PROBLEMSTILLINGER	4
3 METODE/FRAMGANGSMÅTE	5
4 SVARMATERIALET	7
5 SPØRREUNDERSØKELSEN – NOEN HOVEDTALL	8
5.1 Respondentenes alders- og kjønnsfordeling	8
5.2 Faktorer som er viktige når man reiser på ferie om sommeren	10
5.3 Attraktiviteten ved det norske landskapet	11
5.4 Vurdering av natur og bebyggelse på de to destinasjonene	16
5.5 Oppsummering	18
6 FOTOMOTIVUNDERSØKELSEN	19
6.1 Innledning	19
6.2 Generelt om motivvalgene på de to destinasjonene	19
6.3 En nærmere omtale av motivvalgene	25
Vrådal:	25
Tinn:	27
6.4 Noen sluttmerknader	28
7 OPPSUMMERING, DRØFTING OG ANBEFALINGER	31
7.1 Innledning	31
7.2 Samlet oppsummering fra prosjektet i Vrådal og Tinn	31
7.3 Drøfting	32
7.4 Noen anbefalinger	36
LITTERATUR	38
VEDLEGG 1: Utvalgte deler av billedmaterialet	40
VEDLEGG 2: Logg og følgeskjema	41

1 INNLEDNING

1.1. Bakgrunn

Våren 2007 fikk Høgskolen i Telemark (HiT) i oppdrag av Innovativ Fjellturisme (IF) å gjennomføre en fotomotivundersøkelse på destinasjonene Hovden, Geilo og Rauland. Feltarbeidet ble gjennomført sommeren 2007, og sluttrapport forelå i februar 2008.²

Arbeidet ble fulgt opp med resultatformidling via Innovativ Fjellturismes nettsider og via presentasjon på en IF-konferanse på Geilo (høsten 2007), seminar på Hovden (april 2008) og for politikere i plan- og næringsutvalget i Vinje (juni 2008). Prosjektet er også presentert på delsamling innenfor IF i Rauland i mars 2009 og på Gol i april 2009. Deler av resultatene er presentert i en populærversjon utarbeidet av reklamebyrået Odysee i mars 2009.

Arbeidsopplegget som på denne måten er gjennomført på de tre nevnte destinasjonene, ble i mai/juni 2008 besluttet gjennomført også på destinasjonene Tinn/Rjukan og i Vrådal. Golsfjellet og Hemsedal som også er deltakere i IF, ble forespurt tilsvarende, men avsto fra å gjennomføre prosjektet.

Feltarbeidet i Vrådal og Tinn/Rjukan ble utført sommeren 2008, men kom av ulike årsaker noe seinere i gang enn ønskelig. Dette medførte at innsamlingsarbeidet ble utvidet utover høsten, ut fra målet om å samle et best mulig datagrunnlag. Arbeidet ble avsluttet i månedsskiftet oktober/november, og etter en gjennomgang av materialet, ble det besluttet å foreta en supplerende undersøkelse på begge destinasjoner sommeren 2009. Årsaken til dette var både volum og kvalitet på det innsamlede materialet. Den supplerende undersøkelsen ble igangsatt på begge destinasjoner i månedsskiftet juni/juli og avsluttet i månedsskiftet september/oktober. Det viste seg at destinasjonene i liten grad var i stand til å følge opp dette arbeidet, slik at materialet i hovedsak er det samme som det som ble anvendt i samband med den nevnte statusrapporten med unntak av bilder fra tre respondenter i Vrådal som først leverte inn kameraene sine vinteren 2009. Et supplerende kamera fra Tinn/Rjukan med blank logg og spørreskjema viste seg i tillegg å ha hatt funksjonssvikt. Det betyr at materialet fra Tinn er identisk med det som var grunnlaget for statusrapporten.

Den sluttrapporten som her presenteres er en resultatrapport med de begrensinger som et noe redusert materiale har medført.

Det er kun gjort mindre endringer ved skjemaene som ble brukt på Hovden, Geilo og i Rauland i 2007. Dette betyr at vi kan sammenligne resultater fra de tre destinasjonene i den grad dette er interessant for prosjektet. Selv om lokale forhold alltid vil være bestemmende for resultatene av den typen vi her snakker om, vil det alltid være en del universale trekk som det er interessant å se i sammenheng.

I denne rapporten starter vi med å referere mål og problemstillinger for prosjektet (kap. 2). Deretter vil vi summere opp noen metodiske aspekter ved den framgangsmåten som er valgt (kap. 3). Karakteristika ved materialet vil bli drøftet (kap. 4) før vi går over til en resultatpresentasjon bestående av funn fra spørreundersøkelsen (kap. 5), samt en kategorisering av selve bildene fra undersøkelsen (kap. 6). Vi vil avslutte med oppsummering, drøfting og anbefalinger (kap. 7).

---

² Jf HiT skrift nr. 1/2008

1.2 Noen undersøkelser der Visitor Employed Photography er anvendt

Vi har i rapporten fra Hovden, Geilo og Rauland omtalt metoden Visitor Employed Photography (Prestholdt 2008:4-5) og skal således bare gjenta deler av dette. Metoden ble første gang tatt i bruk på 1970-tallet (Cherem 1973, Cherem & Traweek 1977). En tradisjon med bruk av bilder i evaluering av landskap, der i hovedsak ulike ekspertpanel ble anvendt til å vurdere fotografier som ansvarlige forskere hadde plukket ut, ble her avløst av opplegg der de besøkende selv fikk utdelt engangskameraer for å ta bilder av motiv som gav dem sterke opplevelser, det være seg positive eller negative. Metoden ble først anvendt i amerikanske nasjonalparker og statsskoger som en del av arbeidet med å utvikle bedre forvaltningsstrategier. Metoden ble sterkere aktualisert da engangskameraene for alvor ble tatt i bruk tidlig på 1980-tallet. Samtidig ble det argumentert med at metoden også kunne ha god anvendelse i såkalte "constructed environments" (Cherem & Driver 1983), og at den slik sett kunne være redskap i den lokale planlegging (Hawkins et al. 1999). Haywood (1990), eksempelvis, omtaler metoden anvendt blant 49 storbyturister i Toronto på slutten av 1980-tallet. Tilsvarende vår undersøkelse ble deltakerne bedt om å ta bilder av motiver de fant å være særlig positive eller særlig negative. Deltakerne som var med i undersøkelsen oppholdt seg i byen noen dager og ble kontaktet på diverse hoteller i byen. Etter å ha avsluttet seansen med å ta bilder, arrangerte man møter med deltakerne for en samtale om valget av motiver. Dette var således et mer ressurskrevende opplegg enn vårt, som har vært basert på motivbegrunnelser slik deltakerne har formulert dem i den medfølgende loggen.

VEP har hatt sin største utbredelse i undersøkelser i Nord-Amerika . Den er også anvendt i Japan, særlig i bynære skogs- og parkområder (jf bl.a. Oku & Fukamachi 1995, 2000, 2006), men er, så vidt vi har brakt i erfaring, relativt lite anvendt i Europa. Et unntak er en studie i Wales, gjengitt i Garrod (2007). Garrod gjennomførte i 2005 en interessant fotomotivundersøkelse i Aberystwyth, et "falmende" feriested ved kysten av Wales. Undersøkelsen omfattet både turister og fastboende og har mange felles trekk med de studiene vi har gjennomført på de norske vinterdestinasjonene. Vi vil derfor gå litt grundigere inn på dette arbeidet.

Innledningsvis er Garrod (op.cit) i sin omtale inne på at denne typen undersøkelser er anvendt under mange ulike navn, blant annet fordi den har vært brukt blant ulike målgrupper. Det Garrod gjennom sitt arbeid kaller *Volunteer Employed Photography*, tar opp i seg både det vi har omtalt som *Visitor Employed Photography*, anvendt der målgruppen var besøkende i villmarksområder (Cherem & Traweek 1977), og *Resident Employed Photography*, en betegnelse som er brukt i de tilfeller der målgruppen har vært begrenset til lokalbefolkningen i et bestemt område (Stedman et al 2004). Andre betegnelser som Garrod nevner for samme metode er bl.a. "photo-projection", "reflexive photography", "self-directed photography" og "autophotography". Når vi i våre arbeider har brukt begrepet *fotomotivundersøkelse*, har vi med navnevalget signalisert at vi ønsker å forholde oss mest mulig nøytrale til det som har vært vår målgruppe.

Garrod (2007) hevder videre at det generelt er gjort lite undersøkelser der deltakerne selv bidrar med egne visuelle data som i fotomotivundersøkelser, mens han viser til en rekke undersøkelser der billedmaterialet typisk er framskaffet av forskningspersonalet.

I forbindelse med undersøkelsen i Aberystwyth ble det delt ut 25 kameraer til fastboende og 25 kameraer til turister. Av disse ble det returnert 13 fra turister og 7 fra fastboende. Til sammen gav dette en svarprosent på 40. En relativt lav prosent forklares av Garrod med at

undersøkelsen ikke foregikk i et så lukket miljø som mange tilsvarende undersøkelser med helt bestemte startpunkter og avslutningspunkter. Ved siden av kameraer ble det utlevert en forklaring/instruksjon, en fotologg og et spørreskjema. Dette tilsvarer det som er anvendt i våre undersøkelser. Turistene måtte ha minst en overnatting i området, og de fastboende skulle ha bodd der i minst 15 år. Dette har ikke vært et krav til våre respondenter.

En grunnleggende hypotese i Garrods arbeid var at det ville være klare forskjeller mellom persepsjonene til de fastboende og turistene i det undersøkte området. Begrunnelsen var at de bilder/inntrykk av destinasjonen som turistindustrien skaper, blir tolket ulikt blant turister sammenlignet med de som bor der og som har en helt forskjellig erfaringsbakgrunn fra området. Studien viste imidlertid at man ikke var i stand til å finne vesentlige forskjeller mellom turister og residerende i deres oppfatning av området. Dette forklares med at de fastboende også, i større grad enn ventet, ser destinasjonen i det lyset som turistindustrien har formidlet gjennom mange år. Denne forklaringen støtter også Urry's idé om at de bildene og forestillingene som utvikler seg først og fremst skapes av turistindustrien og turistene selv (Urry 1990). En annen forklaring på denne tilsynelatende likheten mellom turister og fastboende i deres persepsjon, kan, i følge Garrod (2007), ligge i metodens egenart, som også mentalt gjør de fastboende til turister når de på denne måten blir tildelt et kamera med en instruksjon om å ta bilder.

Garrod (op.cit) reiser også noen metodiske problemer knyttet til bruken av VEP. Han nevner faren for lav svarprosent, særlig ved anvendelse i områder som ikke er fysisk avgrenset med start- og stoppsted. Videre nevner han det forholdet at metoden krever tilstrekkelig tid og engasjement hos deltakeren, noe som kan tendere i retning av at de som har nok tid å avsette til dette, som eksempelvis trygdede og pensjonister, vil dominere blant deltakerne. Dette hevdes imidlertid ikke å ha vært et problem i den omtalte studien.

Vi vil komme inn på noe av dette igjen i den avsluttende drøftingen i rapporten.

2 MÅL/PROBLEMSTILLINGER

Arbeidet med prosjektene i Tinn/Rjukan og i Vrådal er gjennomført ut fra samme mål og problemstillinger som på Hovden, Geilo og i Rauland. Målet har vært:

”Analysere hvordan turister og lokalbefolkning vurderer landskapskvalitetene på de utvalgte destinasjonene.”

I den forbindelse har vi ønsket svar på følgende problemstillinger:

- 1) Hvilke metoder er utviklet for å kartlegge turistenes preferanser av landskap?
- 2) Hva er særlig attraktive landskapskvaliteter i de utvalgte områdene sett med turistenes og lokalbefolkningens øyne, og hvilke elementer er særlig skjæmmende?
- 3) Er landskapskvalitetene viktige for turistenes kundetilfredshet?
- 4) I hvilken grad bør turistenes preferanser få konsekvenser for videre utvikling av destinasjonene?

I den forrige rapporten (Prestholdt 2008) kommenterte vi disse på følgende måte:

- 1) Dette har vi ønsket å gjøre relativt kortfattet. Hensikten har vært todelt:
  - a. Gjøre leserne oppmerksom på noe av den tradisjonen som her ligger, og
  - b. Styrke forståelsen for det metodevalget vi har gjort.
- 2) Her snakker vi om landskapskvaliteter i vid forstand, men har samtidig gjort oppmerksom på at vi særlig har ønsket tilbakemeldinger på det bebygde/konstruerte landskapet.
- 3) I denne forbindelse har håpet vært å kunne si noe om betydningen av de visuelle landskapsopplevelsene for den totale kundetilfredsheten.
- 4) Fordi metoden gir grunnlag for svært konkrete resultater, ser vi muligheten avslutningsvis til å komme med noen anbefalinger i forhold til landskapsutviklingen framover.

Vi har i prinsippet fulgt samme strategi denne gangen. Garrods undersøkelse fra Wales (Garrod 2007), referert foran, er det viktigste relevante teoretiske supplementet til problemstilling 1 denne gangen.

3 METODE/FRAMGANGSMÅTE

Metodisk har vi altså fulgt samme prosedyre her som på Hovden, Geilo og i Rauland.³ De som sa seg villige til å delta i undersøkelsen, fikk utlevert følgende:

- Introduksjonsskriv med bakgrunn for prosjektet + instruksjon for deltakerne. Bl.a. ble de bedt om å ta minimum 5 bilder av motiv de fant særlig attraktive og minimum 3 bilder av motiv de fant skjjemmende. I utgangspunktet skulle de ta maksimum 12 bilder.
- Engangskamera (med mulighet til å ta inntil 24-27 bilder)
  - Logg der deltakerne for hvert bilde skulle notere:
  - Motivnummer
  - Beskrivelse av stedet der bildet ble tatt
  - Beskrivelse av motivet
  - Begrunnelse for valg av motivet
- Spørreskjema med følgende hovedpunkter:
  - Lengde på opphold
  - Reiserute
  - Viktige faktorer for å reise på ferie
  - Attraktiviteten ved det norske landskapet generelt og for destinasjonene spesielt
  - Diverse bakgrunnsopplysninger

Framgangsmåten i innsamlingsarbeidet for øvrig har vært følgende:

- a. Turistkontorene på de to destinasjonene har vært koordinerende organ lokalt. Det var møte mellom HiT v/undertegnede og turistkontorene i forkant av innsamlingsarbeidet
- b. Kamera + spørreskjema + logg har blitt levert ut til forespurte deltakere direkte på turistkontoret eller på ulike overnattingssteder på destinasjonene. En rimelig fordeling på disse har vært tilstrebet. Logger og spørreskjema har vært utformet på norsk (norske og nordiske turister for øvrig), engelsk og tysk.
- c. Brukte kamera, utfylte logger og spørreskjemaer ble levert inn på nærmere angitte steder, i hovedsak der de ble utlevert, dvs. turistkontorer og overnattingssteder.

Tilsvarende 2007-undersøkelsen var intensjonen med arbeidet å rekruttere 50 turister og 15 fastboende på hver destinasjon. De fastboende skulle først og fremst fungere som kontrollgruppe for turistene, bl.a. i forhold til det å spore avvik mellom turister som er mer eller mindre kjente på destinasjonene fra før og de fastboende som i utgangspunktet kjenner destinasjonene inngående. Som det går fram av neste kapittel, er målsettingen med volumet av datainnsamlingen ikke oppnådd.

Denne metoden har en del fortrinn framfor de tradisjonelle fotoevalueringene der motivene er valgt ut av forskningspersonalet på forhånd. Vi vil i den forbindelse spesielt nevne:

---

³ Modellen vi har anvendt, er tidligere også brukt i "Gausta-undersøkelsen" midt på 1990-tallet (Prestholdt 1997), og er opprinnelig inspirert av Taylor et al. (1995a)

- Øyeblikksopplevelsen som målgruppen her får direkte framfor å ta stilling til noe som andre har valgt ut. Dette er et svært viktig fortrinn ved metoden.
- Spennende og motiverende måte å delta i en undersøkelse på, noe en del av respondentene gir uttrykk for.

Som ulemper vil vi nevne:

- Den er arbeidskrevende for deltakerne. Å finne motiver, fotografere, angi sted og begrunne valgene, samt utfylling av spørreskjema, begrenser undersøkelsen til turister som er på destinasjonen over flere dager.
- Resultatene er ikke 100 % generaliserbare. Hver destinasjon er unik i seg selv, noe motivvalgene nødvendigvis vil måtte bære preg av.
- Motivvalgene kan lett bli tilfeldige grunnet det faktum at man bare skal ta et begrenset antall bilder. En fare kan være at noen av de mest spennende motivene dukker opp når billedkvoten er brukt opp, eller at man motsatt ”sparer” bilder for så å oppdage at det forventede motivet ikke dukker opp likevel.

4 SVARMATERIALET

I tabell 1 er vist datagrunnlaget for undersøkelsen. Pga. lignende innsamlingsproblemer som vi opplevde på Geilo og i Rauland i 2007, var det lite grunn til å systematisere innsamlingen utover at vi i utgangspunktet tilstrebet innsamling på ulike steder på de to destinasjonene, samt at vi skulle tilstrebe en innsamling med bra representasjon av norske og utenlandske turister og et visst omfang av fastboende. Utvalget har derfor først og fremst karakter av å være et bekvemmelighetsutvalg.

Tabell 1 Datagrunnlaget for undersøkelsen i Tinn og Vrådal 2008. Tallet på respondenter

	<i>Tinn</i>	<i>Vrådal</i>	<i>Totalt</i>
Fastboende	6	3	9
Norske turister	14	2	16
Utenlandske turister	13	23	36
Innleverte skjema i alt	33	28	61
Innleverte kamera	34	30	64

I tabell 1 er vist det endelige svarmaterialet sommeren 2009. For begge destinasjoner er materialet omtrent halvparten av det vi hadde som mål. Materialet for Vrådals vedkommende er det minste i antallet respondenter og har for øvrig en skjevhet i retning av få fastboende og norske turister, men desto flere utlendinger. Materialet i Tinn har en bedre fordeling svargruppene imellom, men viste seg å være litt svakere på relevante motivvalg og svekkes av at det i en del tilfeller er mangel på samsvar mellom logg og bilder. Dette betyr at noe av billedmaterialet ikke har vært mulig å inkludere i undersøkelsen fordi motivvalgene har vært uklare. Noe av dette skyldes åpenbart at noen av kameraene har fungert dårlig. Om dette har vært en svakhet ved kameraene, eller om det har vært et resultat av røff behandling, er vanskelig å fastslå. I alle tilfeller mente vi at det var gode grunner til å supplere materialet denne sommeren (2009). Selv om antallet respondenter i Tinn og Vrådal er på samme nivå som i Rauland og på Geilo i 2007, viste billedmaterialet seg å være noe mindre (470 for Tinn og Vrådal mot 561 for Geilo og Rauland).⁴

---

⁴ Hovden hadde betydelig flere respondenter og dertil flere bilder

5 SPØRREUNDERSØKELSEN – NOEN HOVEDTALL

I dette kapitlet presenterer vi i grove trekk noen av funnene som er gjort i spørreundersøkelsen. Vi vil her konsentrere oss om Tinn og Vrådal, men også gjøre noen sammenligninger med Hovden, Geilo og Rauland (Prestholt 2008).

5.1 Respondentenes alders- og kjønnsfordeling

Tabell 2 Respondentene fordelt etter alder. Absolutte og relative tall

<i>Alder</i>	<i>Tinn</i>	<i>Vrådal</i>	<i>Totalt</i>	<i>%</i>
-19 år	1		1	2
20-29 år	5	3	8	13
30-39 år	4	5	9	15
40-49 år	7	8	15	25
50-59 år	8	4	12	20
60-69 år	2	4	6	10
70 år -	1		1	2
Ikke oppgitt	5	4	9	15
Totalt	33	28	61	102

I tabell 2 er respondentene på de to destinasjonene fordelt etter alder. Vi ser at aldersgruppene fra 40 til 60 år totalt sett er best representert. Tinn har den yngste og den eldste respondenten. Vi merker oss for øvrig at mens 50-åringene er godt representert i Tinn, er 60-åringene relativt bedre representert i Vrådal. Det kan selvsagt settes spørsmålstegn ved en så fin inndeling i lys av de heller små tallene vi opererer med.

Tabell 3 Respondentene fordelt etter alder. Nordmenn og utlendinger. Absolutte tall

<i>Alder</i>	<i>Nordmenn</i>	<i>Utlendinger</i>	<i>I alt</i>
-19 år		1	1
20-29	2	6	8
30-39	2	7	9
40-49	6	9	15
50-59	7	5	12
60-69	4	2	6
70 år -	1		1
Ikke oppgitt	3	6	9
Totalt	25	36	61

I tabell 3 er det skilt mellom nordmenn og utlendinger. Det er altså klart færre nordmenn enn utlendinger i undersøkelsen, og dette til tross for at de fastboende er inkludert. Som vi har vært inne på, er det i Vrådal vi har denne skjevheten. Tabellen viser for øvrig at vi har noe yngre utenlandske respondenter enn norske.

Tabell 4 Respondentene fordelt etter kjønn. Absolutte og relative tall

Kjønn	Tinn	Vrådal	Totalt	%
Menn	10	13	23	38
Kvinner	18	11	28	46
Ikke oppgitt	5	4	9	15
Totalt	33	28	61	99

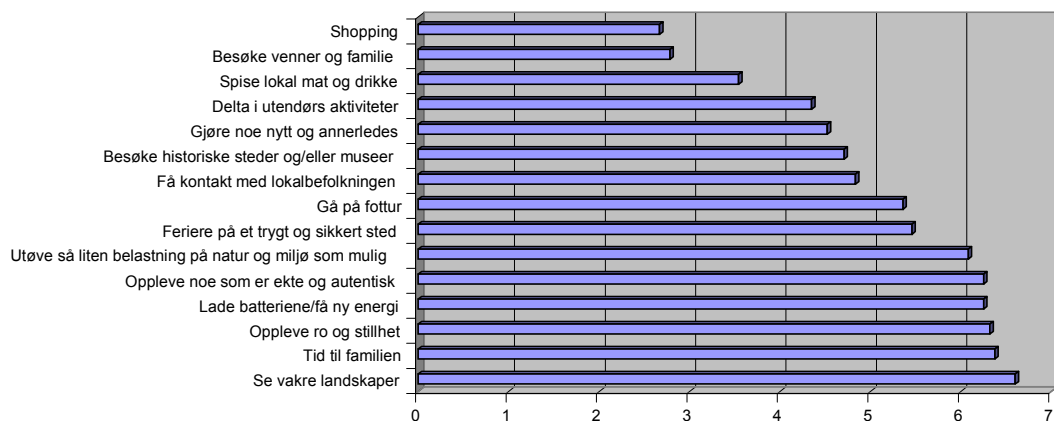
I tabell 4 er respondentene tilsvarende fordelt etter kjønn. Mens det er en overrepresentasjon av menn i Vrådal, er det en klar overrepresentasjon av kvinner i Tinn. I de tilfeller der det ikke ble oppgitt kjønn på skjemaet i 2007-undersøkelsen, erfarte vi at dette ofte dreide seg om tilfeller der skjemaer i stor grad ble utfylt av flere i fellesskap, gjerne ektefeller eller samboere.

Tabell 5 Respondentene fordelt på kjønn og nasjonalitet. Absolutte tall

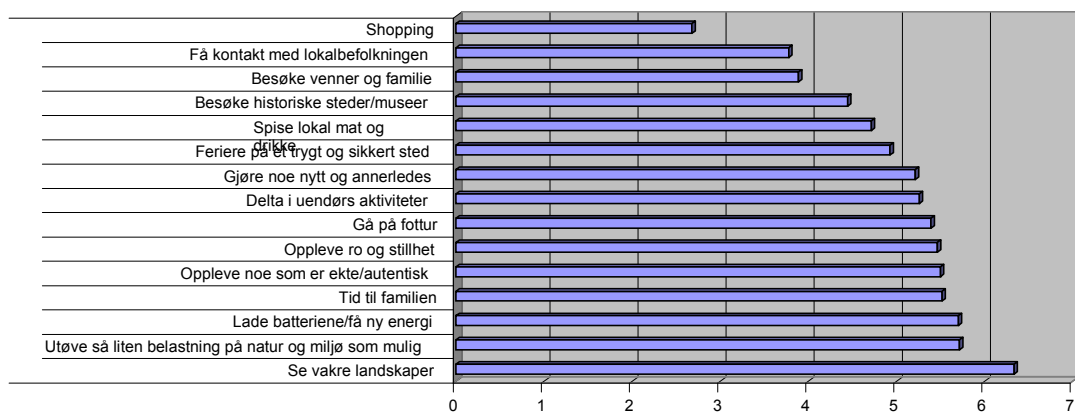
Kjønn	Nordmenn	Utlendinger	Totalt
Menn	6	17	23
Kvinner	16	13	29
Ikke oppgitt	3	6	9
Totalt	25	36	61

Respondentene fordelt på kjønn og nasjonalitet viser en overrepresentasjon av kvinner i det norske materialet, mens det er en overrepresentasjon av menn blant utlendingene. Vi så noe av det samme i den forrige undersøkelsen, men har ikke noen god forklaring på det utover at kvinnelige feltarbeidere mer eller mindre ubevisst kan ha rekruttert kvinnelige framfor mannlige deltakere. Tyskere, dansker og hollendere dominerer blant de utenlandske deltakerne i undersøkelsen. I tillegg er Storbritannia, Belgia og Sveits representert, men ikke Sverige og Finland.

5.2 Faktorer som er viktige når man reiser på ferie om sommeren

Figur 1 Faktorer som er viktige når man reiser på ferie om sommeren. Respondenter i Vrådalen

Figur 2 Faktorer som er viktige når man reiser på ferie om sommeren. Respondenter i Tinn

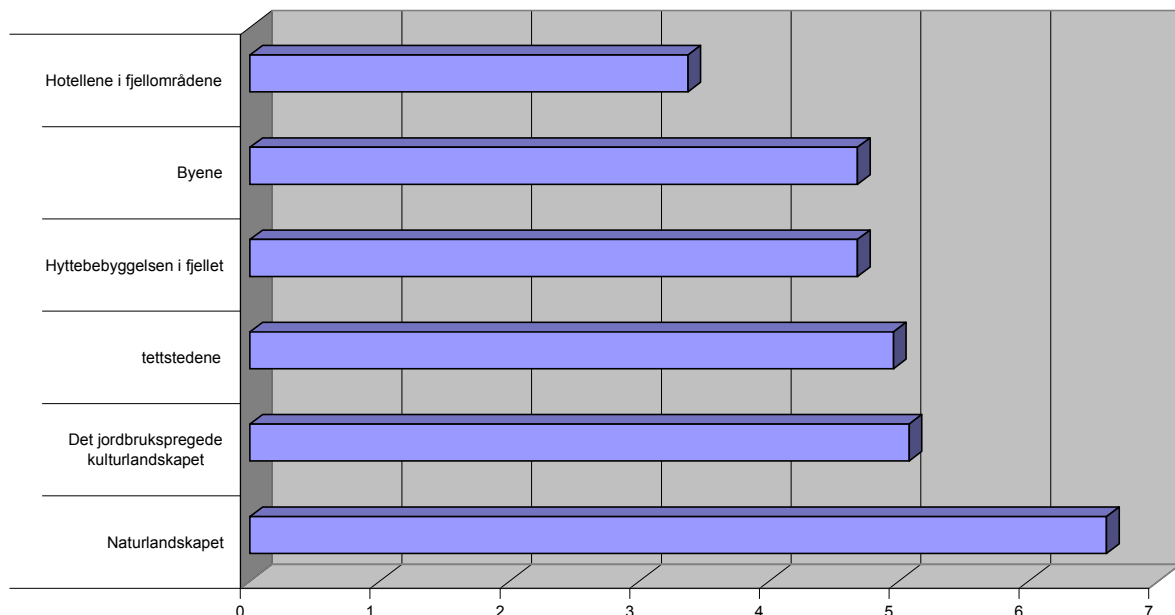
Respondentene ble spurt om hvilke faktorer som er viktige for dem når de reiser på ferie om sommeren, og i den forbindelse skulle de krysse av på en skala fra 1 til 7. Gjennomsnittsverdiene for Vrådalen, slik de er angitt i figur 1, viser at "se vakre landskaper", "tid til familien", "oppleve ro og stillhet", "lade batteriene/få ny energi", "oppleve noe som er ekte/autentisk" og "utøve så liten belastning på natur og miljø som mulig" er de viktigste.

De viktigste faktorene, slik de framstår for respondentene i Tinn, og vist i figur 2, er de samme, men rekkefølgen er litt annerledes. Gjennomsnittsverdiene er videre generelt lavere, for de viktigste faktorene uten at vi umiddelbart kan forklare det. Det betyr også at tallverdiene for de viktigste i forhold til de nest viktigste, avviker mindre i Tinn enn i Vrådalen. Vi har tidligere nevnt at utenlandske turister er mer dominerende i materialet i Vrådalen enn i Tinn. I tillegg er gjennomsnittstallet noe eldre i Vrådalen enn i Tinn. Om disse to faktorene har noe å si for de høyere verdiene i Vrådalen, gir tallmaterialet neppe noe grunnlag for å konkludere i forhold til.

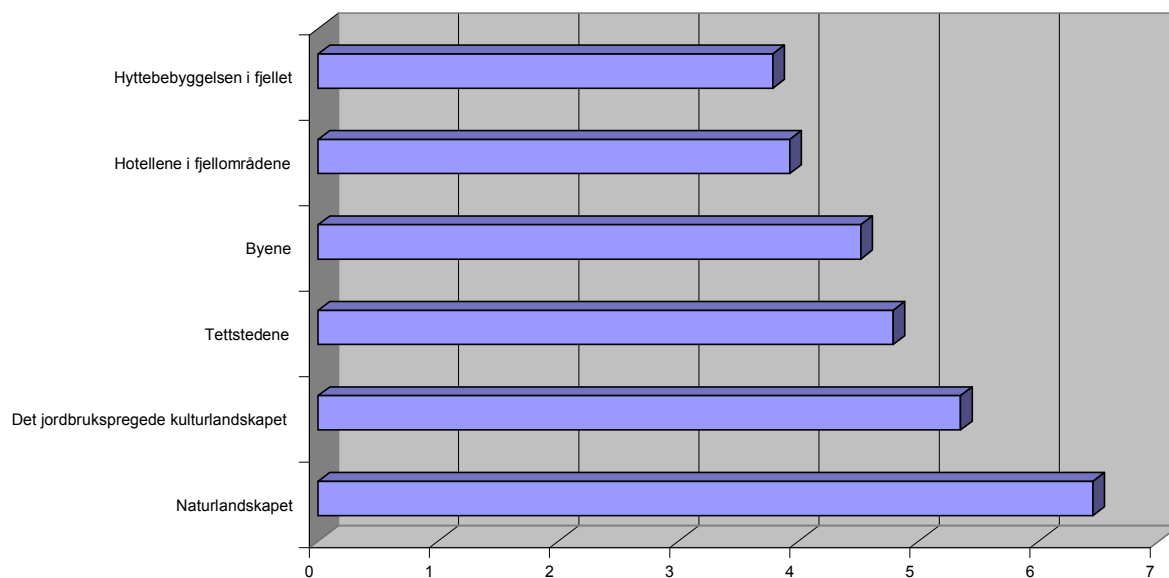
5.3 Attraktiviteten ved det norske landskapet

Et spørsmål om hva man generelt synes om attraktiviteten ved det norske landskapet hadde følgende elementer, med avkryssing på en skala fra 1 til 7 (der 7 var mest attraktivt):

- Naturlandskapet (i hovedsak det ubebygde)
- Det jordbrukspregede kulturlandskapet
- Hyttebebyggelsen i høg fjellet
- Hotellene i fjellområdene
- Tettstedene
- Byene

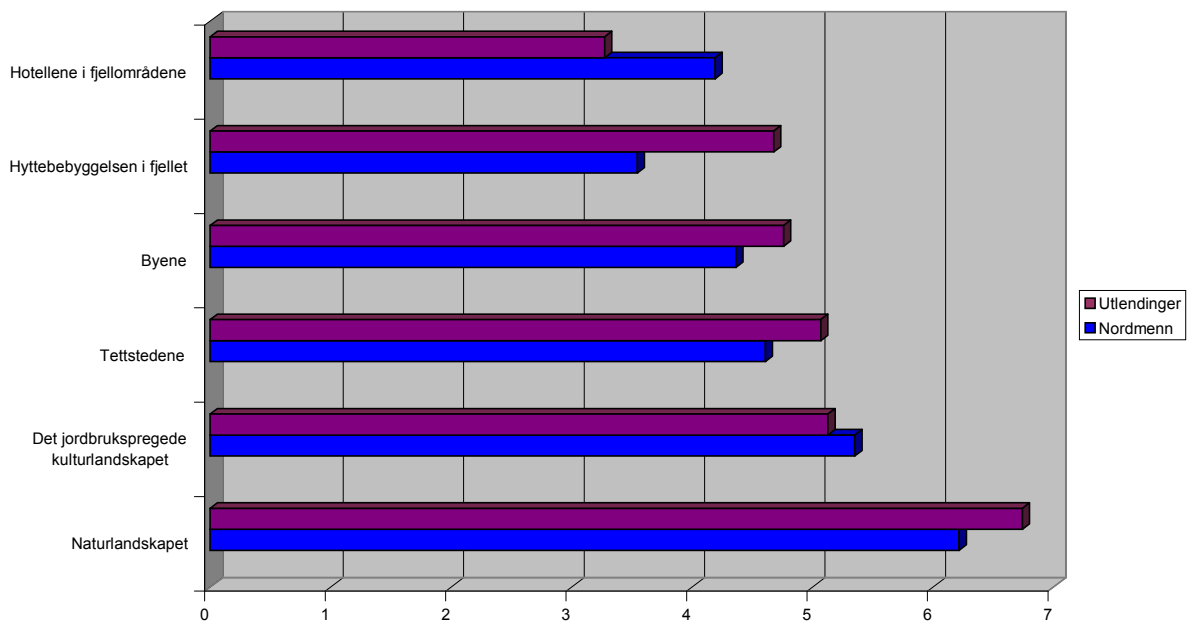

Figur 3 Attraktiviteten ved det norske landskapet (1-7). Gjennomsnittstall for respondentene i Vrådalen

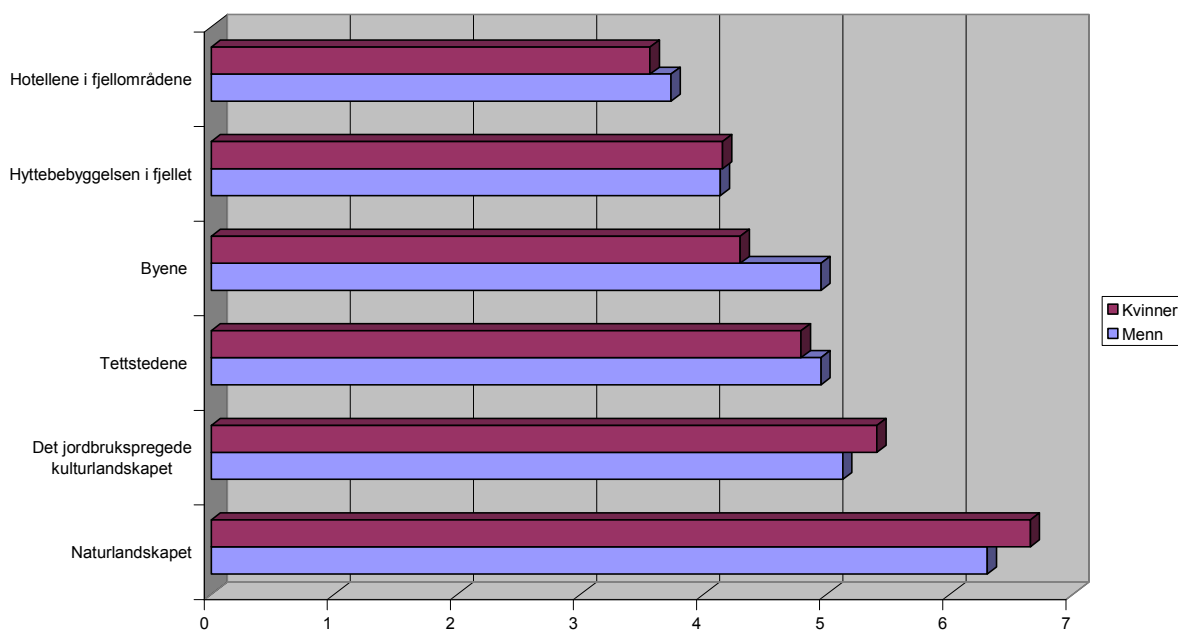
Figur 4 Attraktiviteten ved det norske landskapet (1-7). Gjennomsnittstall for respondentene i Tinn

Resultatene er vist i figur 3 (Vrådal) og i figur 4 (Tinn). Naturlandskapet scorer høyest blant respondenter på begge destinasjoner. En gjennomsnitt på mer enn 6 for begge, forteller oss at mange av respondentene har krysset av høyeste score på denne, dvs. 7. Resultatene stemmer godt overens med tilsvarende i 2007-undersøkelsen (Prestholdt 2008). Den største forskjellen mellom respondentene i Vrådal og Tinn finner vi i vurderingen av hyttebebyggelsen i fjellet. Denne får lavere score i Tinn enn i Vrådal. Når vi vet at andelen utlendinger er betydelig høyere i svarmaterialet i Vrådal enn i Tinn, er det nærliggende å tro at utlendingene er mer positive til denne bebyggelsen, dette til tross for at noen av utlendingene kanskje er de mest kritiske til noen av de pågående utbyggingene. Det kan altså se ut som om utlendingene er mer positive enn nordmenn til selve utformingen av hyttene, men at de kanskje setter større spørsmålsteget ved nye og pågående og storstilte utbygginger (jf også kap.6).

Figur 5 Attraktiviteten ved elementer av det norske landskapet (1-7). Utlendinger og nordmenn

I figur 5 har vi krysskjørt de samme variablene mot nasjonalitet. Hovedtendensen er den samme som i materialet fra Geilo, Hovden og Rauland, nemlig at attraktiviteten ved det norske landskapet i hovedsak scorer høyere blant utlendingene enn blant nordmenn. Unntak i dette materialet er hotellene i fjellområdene og det jordbrukspregede kulturlandskapet. Videre får vi bekreftet utlendingenes mer positive vurdering av hyttebebyggelsen i fjellet. Når begge våre undersøkelser bekrefter dette, beror det neppe på tilfeldigheter. Trolig beror forskjellene på en større bevissthet blant nordmenn vedr. tradisjoner og utforming, noe som også innebærer et mer kritisk blikk til deler av denne bebyggelsen enn det utlendingene har.

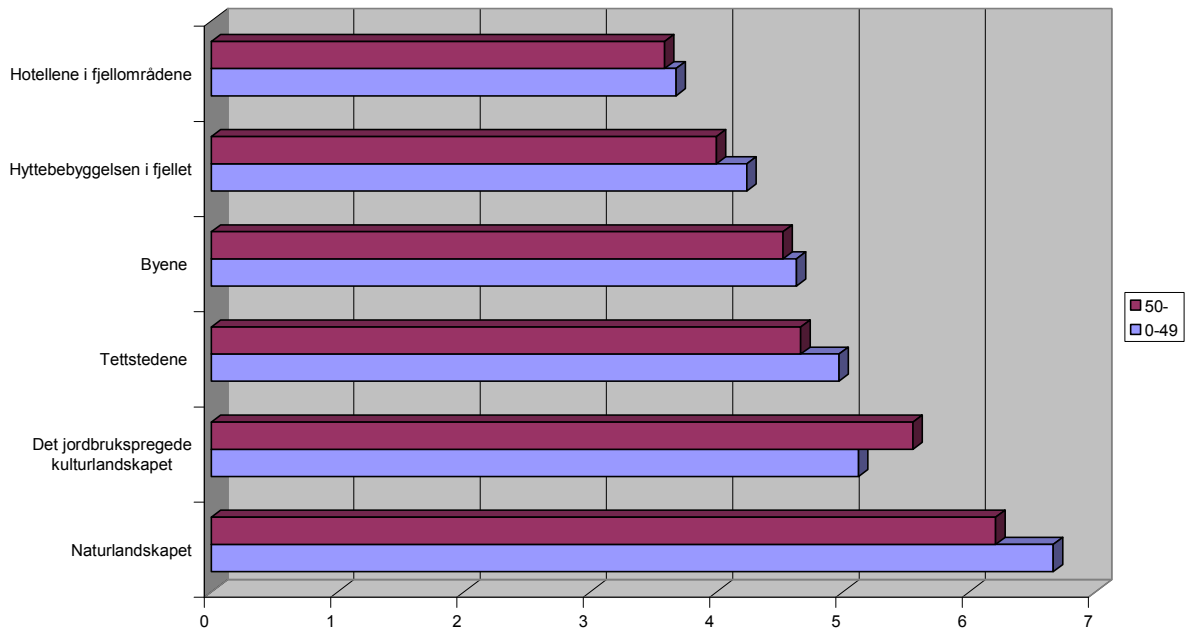

Figur 6 Attraktiviteten ved det norske landskapet (1-7). Kvinner og menn

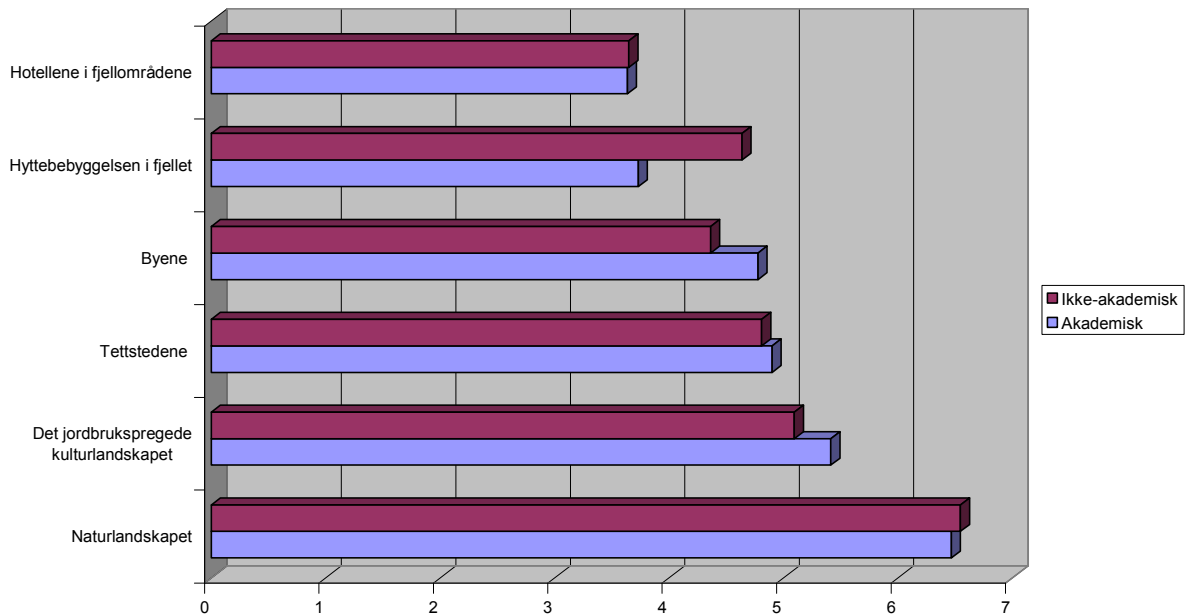
En oppdeling av materialet på kvinner og menn (figur 6) gir relativt små avvik. Mens forskjellene i 2007-undersøkelsen (Prestholdt 2008) var størst når det gjaldt hyttebebyggelsen i fjellet (menn mest positive), er forskjellene i dette materialet størst når det gjelder vurderingen av attraktiviteten ved byene (igjen er menn mest positive). I hovedsak vil vi anta at forskjellene er å betrakte som tilfeldige.

En fordeling av svarene etter alder (figur 7) gir et resultat som er relativt likt mellom de yngre og de noe eldre respondentene. Forskjellene er riktignok noe større enn i 2007-undersøkelsen, men materialet er mindre, noe som medfører at avvikende enkeltresultater gir større utslag på det totale resultatet. Vi ser likevel en tendens til gjennomgående mer positiv evaluering av kvalitetene blant de som er under 50 år sammenlignet med de som er over 50 med unntak av for variabelen ”det jordbrukspregede kulturlandskapet”.

En krysskjøring av variablene mot utdanning (figur 8) gir heller ikke store utslag på resultatene med unntak av det faktum at vi synes å få bekreftet tendensen i 2007-undersøkelsen (Prestholdt 2008) i retning av at ikke-akademikere er mer positive til hyttebebyggelsen i fjellet enn akademikere.

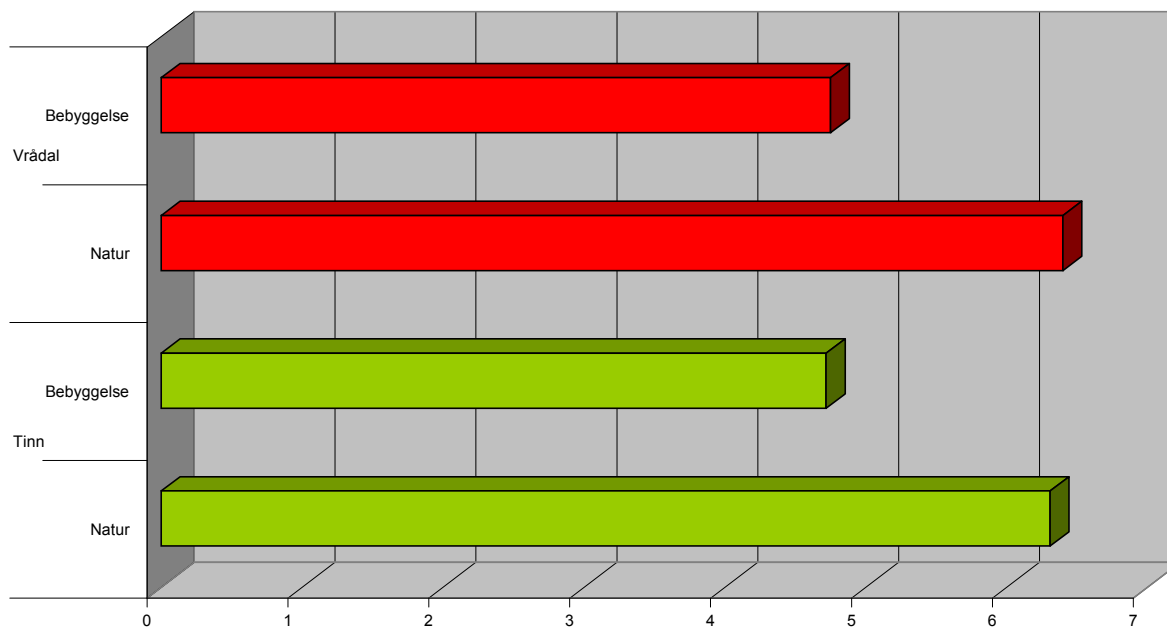

Figur 7 Attraktiviteten ved det norske landskapet (1-7) etter alder

Figur 8 Attraktiviteten ved det norske landskapet (1-7), Akademikere og ikke-akademikere

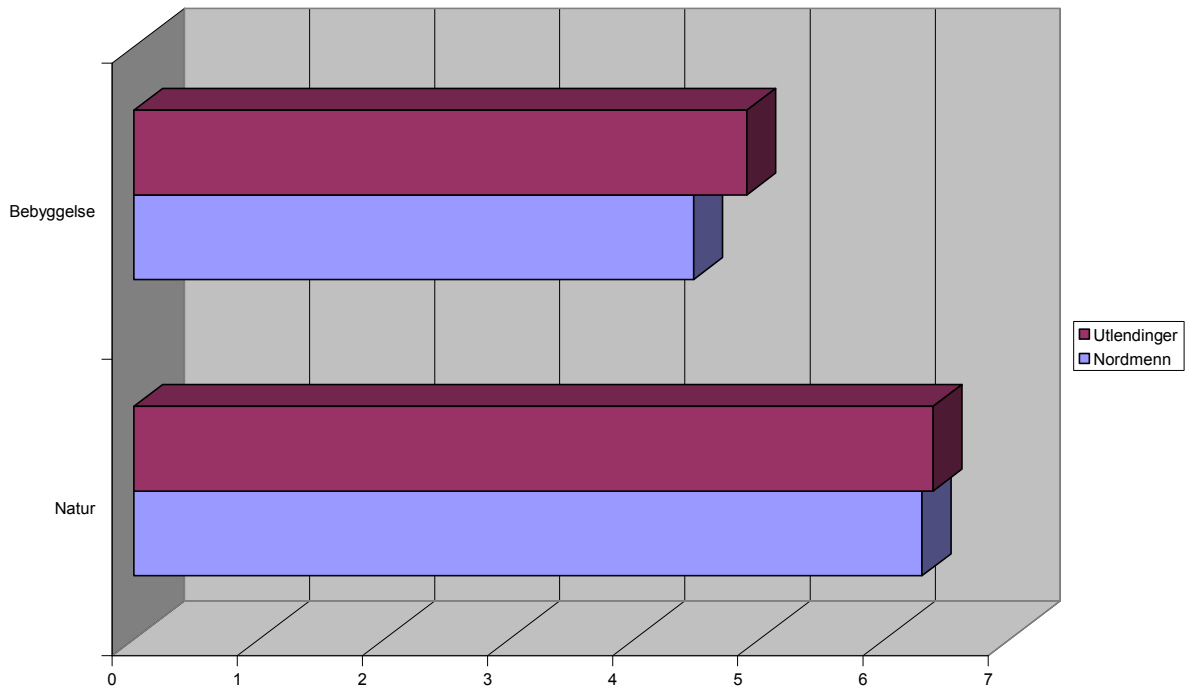
5.4 Vurdering av natur og bebyggelse på de to destinasjonene

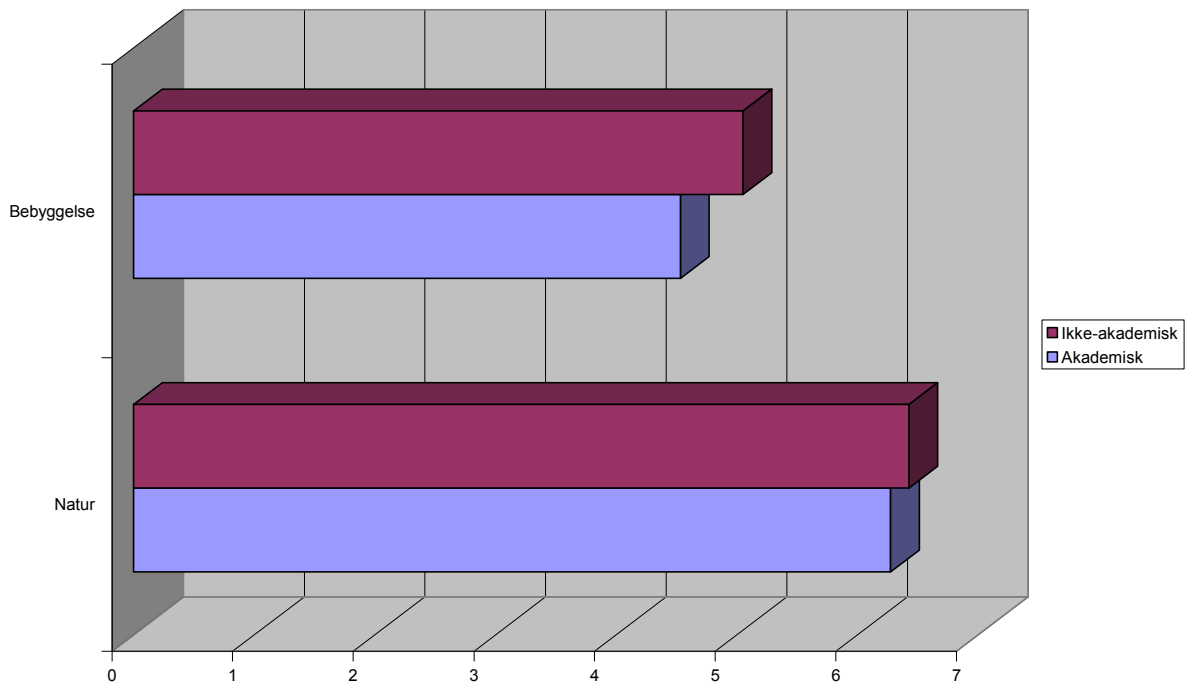
Figur 9 Vurdering av landskapskvalitetene (natur og bebyggelse) på de to destinasjonene (1-7). Turister og fastboende samlet

Resultatene av et spørsmål om hva respondentene synes om landskapskvalitetene ved natur og bebyggelse på de to destinasjonene, er vist i figur 9. Natur scorer klart høyere enn bebyggelse, noe som samsvarer godt med tidligere resultater på Hovden, Geilo og i Rauland.⁵ For variabelen natur er scoren litt høyere i Vrådal enn i Tinn, men forskjellen er så liten at den neppe ville være signifikant. For denne variabelen har begge destinasjoner en gjennomsnittscore på mer enn 6, noe som igjen betyr at flere respondenter krysser av for høyeste tallverdi, dvs. 7, i evalueringen. Noen av de respondentene som er gjengangere i Vrådal, nevner at en del av årsaken til at de returnerer til destinasjonen, nettopp er naturkvalitetene i området. Det er sannsynlig at dette også gjelder gjengangere på de andre destinasjonene. Vi ser dette som en av flere bekreftelser på hvor viktig naturkvalitetene er for sommerproduktet også på denne typen destinasjoner.

⁵ Det er verdt å merke seg at mens gjennomsnittstallene for Hovden, Geilo og Rauland (Prestholdt 2008) bare gjaldt turister, er også fastboende inkludert i Tinn og i Vrådal. Tallene er derfor ikke 100% sammenlignbare.

Figur 10 Vurdering av landskapskvalitetene på de to destinasjonene (1-7). Nordmenn og utlendinger

Figur 11 Vurdering av landskapskvalitetene på de to destinasjonene (1-7) etter utdanning

I figurene 10 og 11 er variablene natur og bebyggelse krysskjørt mot nasjonalitet (nordmenn og utlendinger) og mot utdanning (akademisk og ikke-akademisk). Trendene er de samme

som i 2007-undersøkelsen (Prestholt 2008). Utlendinger er mer positive, særlig til bebyggelsen på de to destinasjonene enn nordmenn er, og ikke-akademikere er mer positive enn akademikere. Dette synes å underbygge det vi har vært inne på tidligere, nemlig at utlendingenes mindre kjennskap til tradisjoner og nyanser i norsk byggeskikk, gir som konsekvens at de er mindre kritiske enn det nordmenn er. Mens vi som nordmenn kanskje finner teglsteinstradisjonen attraktiv i mye av det europeiske kulturlandskapet, er det sannsynlig at mange utlendinger tilsvarende finner den nordiske trehustradisjonen som attraktiv i våre landskap. At akademikere er mer oppdratt i kritisk tenkning enn de som ikke har akademisk utdanning, tror vi også påvirker den vurderingen respondentene gjør i den retningen vi her får dokumentert.

5.5 Oppsummering

Spørreundersøkelsen som respondentene i Vrådalen og Tinn har besvart, viser følgende:

- ”Å se vakre landskaper” er den klart viktigste faktoren for respondentene når de reiser på ferie om sommeren. Andre viktige forhold er ”lade batteriene/få ny energi”, ”tid til familien”, ”oppleve ro og stillhet”, ”oppleve noe som er ekte/autentisk” og ”utøve så liten belastning på natur og miljø som mulig”. Materialet fra Vrådalen og Tinn er begrenset, men resultatene stemmer godt overens med undersøkelsen i 2007 (Prestholt 2008: 14). Gjennomsnittsverdiene er gjennomgående noe lavere i Tinn enn i Vrådalen, noe vi forklarer med ut fra litt ulike egenskaper i svarmaterialet.

Attraktiviteten ved det norske landskapet:

- Naturlandskapet (i hovedsak det ubebygde) er generelt det mest attraktive ved det norske landskapet. Det jordbrukspregede kulturlandskapet er en god nummer to. Av de resterende elementene, kommer i sum hotellene i fjellområdene dårligst ut.
- Utlendingene synes å ha et mer positivt syn på utformingen av hyttebebyggelsen i fjellet enn det nordmenn har, noe vi begrunner med nordmenns bedre kjennskap til norsk stil og tradisjoner, noe som i neste omgang gjør nordmenn mer kritiske til dette enn utlendingene.
- Mens vi finner heller små avvik blant kvinner og menn når det gjelder vurdering av de landskapsvariablene vi opererer med, ser vi en tendens til en noe mer positiv vurdering blant de yngre i svarmaterialet enn de eldre. Et unntak er det jordbrukspregede kulturlandskapet.
- Ikke-akademikere er mer positive til hyttebebyggelsen i fjellet enn akademikere.

Vurdering av natur og bebyggelse på de to destinasjonene:

- I forholdet mellom natur og bebyggelse på de to destinasjonene kommer natur, som i 2007-undersøkelsen (Prestholt 2008), konsekvent best ut.
- Utlendingene vurderer særlig bebyggelsen på de to destinasjonene mer positivt enn nordmenn.
- Igjen ser vi at ikke-akademikere er mer positive til bebyggelsen på destinasjonene enn akademikere. En sterkere oppdragelse i kritisk tenkning blant akademikere kan være en mulig forklaring.

6 FOTOMOTIVUNDERSØKELSEN

6.1 Innledning

I dette kapitlet skal vi gi en presentasjon av billedmaterialet fra Tinn og Vrådal. Bl.a. for at vi skulle ha mulighet til å gjøre noen mer inngående sammenligninger mellom disse to destinasjonene og de tre vi har undersøkt tidligere, har vi opprettholdt kategoriseringen fra første prosjektperiode (jf også det som er sagt om dette nedenfor):

Positive/attraktive motiv:

- Natur/landskap
- Rester av historie/kultur
- Bygninger
- Tilrettelegging
- Annet

Negative/skjemmende motiv:

- Bygninger
- Utbyggingsområder/andre inngrep
- Sjøpøl/rot
- Containere
- Campingvogner etc.
- Kraftledninger
- Annet

6.2 Generelt om motivvalgene på de to destinasjonene

Tabell 4 Motivvalgene på de to destinasjonene. Attraktive motiver. Absolutte tall. Relative tall i (%)

Motivkategorier	Vrådal	Tinn	I alt
Natur/landskap	86 (49)	54 (39)	140 (45)
Rester av historie/kultur	13 (7)	7 (5)	20 (6)
Bygninger	28 (16)	32 (23)	60 (19)
Tilrettelegging	30 (17)	29 (21)	59 (19)
Annet	18 (10)	16 (12)	34 (11)
Totalt	175 (99)	138 (100)	313 (100)

Tabell 5 Motivvalgene på de to destinasjonene. Skjemmende motiver. Absolutte tall. Relative tall i (%)

Motivkategorier	Vrådal	Tinn	I alt
Bygninger	10 (13)	25 (31)	35 (22)
Utb.omr/andre inngrep	25 (32)	6 (8)	31 (20)
Søppel/rot	15 (19)	8 (10)	23 (15)
Containere	3 (4)	1 (1)	4 (3)
Campingvogner etc.		1 (1)	1 (1)
Kraftlinjer/-master	1 (1)	13 (16)	14 (9)
Annet	23 (30)	26 (33)	49 (31)
Totalt	77 (99)	80 (100)	157 (101)

I tabell 4 og 5 er gitt en oversikt over materialet, slik det er kategorisert etter beste skjønn. I de fleste tilfeller har det vært greit å fastslå motivvalgene ut fra selve bildene og det som er skrevet i loggen. I andre tilfeller har loggen vært unøyaktig og/eller ufullstendig utfylt, og i slike tilfeller har skjønn vært anvendt i de tilfeller der motivvalgene har vært ganske åpenbare. I tilfeller der dette har vært uklart, har bildene blitt vraket som irrelevante. I en del tilfeller, særlig i Tinn, har loggen vært greit utfylt, men bildene har vært av så dårlig kvalitet at motivene ikke har kommet klart fram. Disse har vi derfor også vært nødt til å vrake (jf for øvrig kap. 4).

I alt bygger materialet på 313 motiv av positiv valør (attraktive kvaliteter) og 157 bilder av negativ valør (skjemmende kvaliteter). Av attraktive motiver velger respondentene i undersøkelsen en betydelig andel natur-/landskapselementer, relativt mer i Vrådal enn i Tinn. Vi kan ikke av dette slutte at Vrådal er mer attraktiv fra naturens side enn Tinn, men industri- og bebyggelseshistorien på Rjukan sannsynliggjør at det her har vært lettere å finne relevante motiver fra menneskepåvirket landskap. Vi ser da også at bygningsmotivene, både de attraktive og de skjemmende, utgjør en betydelig større andel av motivene i Tinn enn i Vrådal.

Skjemmende motiv fra utbyggingsområder/andre inngrep utgjør en større andel av billedmaterialet i Vrådal enn i Tinn. Det er særlig to motivvalg som er verdt å nevne i Vrådal i så måte. Det ene er knyttet til deler av utviklingen av Panorama (alpinområdet i Vrådal), det andre er knyttet til flatehogster i området. At vi ikke sitter igjen med flere motiv fra utbyggingsområdene i Tinn, kan vi ikke uten videre forklare fordi vi ikke har oversikt hvor de ulike respondentene har bodd under sitt opphold i Tinn. Vi antar nemlig at dette kan ha hatt betydning for motivvalgene.

For øvrig merker vi oss at en ikke helt ubetydelig andel av de skjemmende motivene i Tinn er kraftledninger/-master. Mange store overføringslinjer går gjennom området og er en del av industrihistorien i Vestfjorddalen. De oppfattes imidlertid ikke som en så viktig del av denne historien/kulturen at det overskygger den landskapsbelastningen de synes å representere.

En relevant kommentar til tabellene bør knyttes til de store ”Annet”- kategoriene. Særlig gjelder dette de skjemmende motivene.

Bl.a. følgende motiver er plassert i denne kategorien:

Vrådal:

- Manglende info på engelsk på infotavler
- Trafikkfarlige veier uten sykkelstier
- Gjengroing
- Noen steder dårlig merking av stier
- Kommentarer om dødt sentrum

Tinn:

- Nedlagte og tilgrodde togs Skinner. Det nevnes imidlertid at de representerer et uutnyttet potensiale
- Trafikkfarlige veier. Mangel på gang- og sykkelveger
- Manglende vedlikehold – infotavler. Savner engelsk tekst
- Grensemerker i metall
- Torvet som parkeringsplass
- Vegvesenets rutiner for kutting av vegetasjon langs hovedvegene

Den kritiske leser kan hevde at for stor andel av bildene havner i denne annet-kategorien. Et forsøk på en finere inndeling av dette har vi likevel avstått fra av følgende årsaker:

- Det ville ha medført en annen kategorisering enn 2007-undersøkelsen, noe som ikke var ønskelig
- Kategoriene vi i tilfelle ville operert med, hadde til dels blitt svært små.

Tabell 6 Motiver som oppfattes som attraktive. Menn og kvinner. Prosent

<i>Motivkategorier</i>	<i>Menn</i>	<i>Kvinner</i>	<i>Uoppgitt kjønn</i>	<i>I alt</i>
Natur/landskap	49	36	59	45
Rester av historie/kultur	7	4	11	6
Bygninger	19	20	19	19
Tilrettelegging	16	24	8	19
Annet	9	15	3	11
Totalt	100	99	100	100
N	140	136	37	313

Tabell 7 Motiver som oppfattes som skjemmende. Menn og kvinner. Prosent

<i>Motivkategorier</i>	<i>Menn</i>	<i>Kvinner</i>	<i>Uoppgitt kjønn</i>	<i>I alt</i>
Bygninger	19	25	17	22
Utbyggingsområder/andre inngrep	21	16	42	20
Søppel/rot	13	16	17	15
Containere	2	4		3
Campingvogner etc.	2			1
Kraftlinjer/master	6	11	8	9
Annet	37	29	17	31
Totalt	100	101	101	100
N	62	83	12	157

I tabell 6 og 7 er motivvalgene fordelt etter kjønn. Avvikene mellom kjønnene er mer synlige enn i 2007-undersøkelsen. Vi ser at en større andel menn enn kvinner på den attraktive siden denne gangen har valgt natur-/landskapsmotiv, mens kvinnene i større grad enn menn har valgt motiv knyttet til tilrettelegging. På den skjemmende siden har kvinner mer enn menn valgt bygningsmotiv, mens menn tilsvarende har større andel motiv knyttet til utbyggingsområder/andre inngrep.

Tabell 8 Motiver som oppfattes som attraktive, aldersfordelt.. Prosent

<i>Motivkategorier</i>	<i>Under 50 år</i>	<i>50 år og mer</i>	<i>Uoppgitt alder</i>	<i>Totalt</i>
Natur/landskap	44	40	59	45
Rester av historie/kultur	5	8	11	6
Bygninger	18	22	19	19
Tilrettelegging	20	22	8	19
Annet	14	9	3	11
Totalt	101	101	100	100
N	174	102	37	313

Tabell 9 Motiver som oppfattes som skjemmende, aldersfordelt.. Prosent

<i>Motivkategorier</i>	<i>Under 50 år</i>	<i>50 år og mer</i>	<i>Uoppgitt alder</i>	<i>Totalt</i>
Bygninger	16	35	17	22
Utbyggingsområder/andre inngrep	22	12	42	20
Søppel/rot	14	15	17	15
Containere	3	2		3
Campingvogner etc.		2		1
Kraftlinjer/master	6	13	8	9
Annet	39	21	17	31
Totalt	100	100	101	101
N	93	52	12	157

I tabell 8 og 9 er materialet krysskjørt mot alder på respondentene. Forskjellene i valgene er størst for de motivene som oppfattes som skjemmende. Mens den eldste alderskategorien har valgt en stor andel motiver knyttet til bygninger, har de yngre valgt motiver av kategorien utbyggingsområder/andre inngrep. I hvor stor grad en skal vektlegge dette er usikkert, men det bekrefter tendensen som vi også så i 2007 (Prestholdt 2008).

Tabell 10 Motiver som oppfattes som attraktive. Nordmenn og utlendinger. Prosent

<i>Motivkategorier</i>	<i>Nordmenn</i>	<i>Utlendinger</i>	<i>Totalt</i>
Natur/landskap	42	46	45
Rester av historie/kultur	6	7	6
Bygninger	20	19	19
Tilrettelegging	19	19	19
Annet	13	9	11
Totalt	100	100	100
N	121	192	313

Tabell 11 Motiver som oppfattes som skjemmende. Nordmenn og utlendinger. Prosent

<i>Motivkategorier</i>	<i>Nordmenn</i>	<i>Utlendinger</i>	<i>Totalt</i>
Bygninger	38	7	22
Utbyggingsområder/andre inngrep	4	35	20
Søppel/skrot	13	16	15
Containere	1	4	3
Campingvogner etc.	1		1
Kraftlinjer/master	11	7	9
Annet	32	31	31
Totalt	100	100	101
N	76	81	157

En fordeling av materialet på nordmenn og utlendinger (tabell 10 og 11) gir en del interessante utslag, og noe av det bekrefter det vi så i 2007 (Prestholdt 2008). Utlendingenes hyppigere tendens til å velge natur-/landskapsmotiv sammenlignet med nordmenn, er riktignok mindre uttalt her enn i 2007, men færre utlendinger enn nordmenn synes å finne bygningsmotiv av skjemmende karakter. Videre synes de, gjennom billedvalg og kommentarer, å stille seg svært kritiske til det de ser av utbyggingsområder/andre inngrep.

Tabell 12 Motiver som oppfattes som attraktive. Fastboende og turister. Prosent

<i>Motivkategorier</i>	<i>Fastboende</i>	<i>Turister</i>	<i>Totalt</i>
Natur/landskap	34	47	45
Rester av historie/kultur	10	6	6
Bygninger	31	17	19
Tilrettelegging	18	19	19
Annet	6	12	11
Totalt	99	101	100
N	52	261	313

Tabell 13 Motiver som oppfattes som skjemmende. Fastboende og turister. Prosent

<i>Motivkategorier</i>	<i>Fastboende</i>	<i>Turister</i>	<i>Totalt</i>
Bygninger	51	13	22
Utbyggingsområder/andre inngrep	8	24	20
Søppel/skrot	5	18	15
Containere	3	3	3
Campingvogner etc.	3		1
Kraftlinjer/-master	5	10	9
Annet	26	33	31
Totalt	101	101	101
N	39	118	157

Den klareste forskjellen på fastboende og turister i deres valg av motiver (tabell 12 og 13), er at de fastboende har valgt bygningsmotiv mer enn turistene gjør. Tilsvarende er utbyggingsområdene/andre inngrep en større andel av turistenes motivvalg. Også i dette

tilfellet får vi bekreftet en tendens vi også så i undersøkelsen i 2007. I den forbindelse må vi imidlertid tilføye at antallet fastboende av respondentene bare omfatter ni personer.

Tabell 14 Motiver som oppfattes som attraktive. Akademikere og ikke-akademikere. Prosent

Motivkategorier	Akademikere	Ikke-akademikere	Uoppgitt	Totalt
Natur/landskap	45	39	59	45
Rester av historie/kultur	6	6	11	6
Bygninger	18	22	19	19
Tilrettelegging	18	25	8	19
Annet	14	7	3	11
Totalt	101	99	100	100
N	181	95	37	313

Tabell 15 Motiver som oppfattes som skjemmende. Akademikere og ikke-akademikere

Motivkategorier	Akademikere	Ikke-akademikere	Uoppgitt	Totalt
Bygninger	23	23	17	22
Utbyggingsområder/andre inngrep	22	9	42	20
Søppel/skrot	9	28	17	15
Containere	2	5		3
Campingvogner etc.	1			1
Kraftlinjer/-master	9	9	8	9
Annet	35	26	17	31
Totalt	101	100	101	101
N	102	43	12	157

Vi har også krysskjørt materialet mot utdanning (tabell 14 og 15). Med unntak av motiver med søppel/skrot finner vi i liten grad fordeling av motivvalg som bekrefter resultatene fra undersøkelsen i 2007 (Prestholdt 2008). Eksempelvis velger en klart større andel av akademikere enn ikke-akademikere motiver knyttet til utbyggingsområder i dette materialet, mens det var liten forskjell på valgene i så måte i 2007. For variabelen tilrettelegging er det heller ikke sammenfallende resultater i de to undersøkelsene.

I det følgende skal vi gjøre en nærmere omtale av motivene som ble valgt innenfor de ulike kategoriene på de to destinasjonene.

6.3 En nærmere omtale av motivvalgene

I dette avsnittet skal vi konkretisere motivvalgene nærmere.

Vrådal:

Positive landskapskvaliteter:

Hele 49 % av bildene i materialet fra Vrådal har motiv fra **natur/landskap**, noe vi tar som uttrykk for at dette er en svært viktig faktor i ferieopplevelsen for de tilreisende. Motivvalgene kan betegnes som klassiske i den forstand at mange av bildene er tatt fra utsiktspunkter på eller i nærheten av overnattingsstedene og er typiske horisontbilder og bilder med betydelig innslag av vann. En dansk turist sier det slik: *"Grunnen til at vi har kommet til Vrådal i 24 år er utsikten."* Fra et utsiktspunkt bak Vrådal hotell sier en annen dansk turist: *Udsigten er fantastisk når man står på de store klipper og ser ned mot Nisser og Vrådal."*

Flotte strender blir nevnt av flere, fargespillet i fjellandskapet av andre. For noen er inntrykket av mye natur stort: *"Sehr viel natur"*, skriver en tysker. Elementene i naturen fascinerer: *"Wasser und Berge sind zusammen sehr schön, man kann auch gut sehen wie schnell das Wetter wechselt"*. Noen av respondentene har sansen for de små detaljer i naturen, et lite stryk i en bekk, en fluesopp eller skogsbær som ressurs.

Fram og tilhørende sluseanlegg er spor av tidligere **historie/kultur** som blir verdsatt. En kommentar i den forbindelse er blant annet: *"Perfect example of human interference in nature with positive effects"*. Andre har motiv fra naboområder, eksempelvis Åmdals Værk.

Av **bygninger** er det ingen typiske landemerker som peker seg ut tilsvarende det vi eksempelvis opplevde med Dr. Holms Hotell på Geilo, eller kanskje, riktignok i mindre grad, Såheim kraftstasjon på Rjukan. Det som dominerer av motiver med positive landskapskvaliteter i Vrådal er først og fremst knyttet til gardsbebyggelse (bl.a. enkelte staselige stabbur), den gamle delen av Straand Hotel, kirker, som for øvrig er gjengangere på de fleste destinasjoner, samt deler av hyttebebyggelsen. De stedstilpassede torvtaksvariantene er trolig de som sterkest tiltaler respondentene, men også andre enklere varianter av hyttebebyggelsen. Hytteutformingen både på Storodde, Panorama og Vrådal hyttegrend får positiv omtale av flere. Om Storodde sier eksempelvis en belgisk turist: *"Nice example of how a hyttepark can be very well integrated within nature. A maximum of respect for the surroundings keeping original vegetation as much as possible."*

Av **tilrettelegging** som oppfattes som positivt av respondentene, nevnes sightseeing med Fram. *"The use of a sightseeing trip with a boat brings the beautiful lake to live."*, er en kommentar til dette motivvalget. Tilrettelegging i form av båtleie på innsjøene blir framhevet som positivt av flere, både i forhold til de annerledes visuelle opplevelser dette gir og fiskemulighetene. Informasjonstavler, merking av løyper (særlig merkeskilt i tre) og rasteplasser er blant motivvalgene i denne kategorien. En respondent framhever også gondolbanen i alpinanlegget som positiv tilrettelegging. *"Gondol is made with minimum damage on nature. You've got to experience this."*, skriver en av respondentene.

Av **annet** nevnes trivselskapende tiltak, eksempelvis i form av blomst i krukker.

"Freundlicher Willkommensgrüß positiv", er kommentaren fra en tysk turist. Kunsthåndverk eller annen produksjon med basis i lokale ressurser sees også på som positivt: *"Wir gehen gerne in kleine Geschäfte in denen es regionales zu kaufen gibt."*

Skjemmende landskapskvaliteter:

Det er sagt lite negativt om **bygning** utforming i Vrådal med unntak av en kommentar om et gammelmødig sentrum, trolig et uttrykk for det negative ved et bygdesamfunn med visse preg av stillstand eller tilbakegang.

I motsetning til bygninger er det mange motiver å finne i kategorien **utbyggingsområder/andre inngrep**. Mange av disse er fra Panorama og skiheisområdet. Det reageres på for store inngrep i forbindelse med utvikling av hyttefelt, både i forhold til selve inngrepene og tetthet: *"In einem Land wo so viel Platz ist, stehen Hütten dermassen eng!! Nicht schön."* Noen uttrykker seg enda sterkere: *"All these overdeveloped sites, environmental vandalism without much benefit to the community Poorly constructed dwellings and poorly thought out projects."* En kan være enig eller uenig i dette, men det er et klart uttrykk for synet hos respondenten. Som i andre av de destinasjonene vi har vært inne i, reagerer turistene negativt på at området framstår som en byggeplass: *"A lot of the ski centre resembles a building site. This should improve with time, but at present, it is a very unattractive place."*

Motivvalgene avslører videre at **søppel/rot** også er en problematikk i Vrådal. Motivene er av noe ulik karakter fra typisk forsøpling i natur (nær rasteplasser og langs veier, men også på vei til Roholtfjell), til mangel på opprydding på byggeplasser, noe som denne kommentaren illustrerer: *"View of a large area with leftovers of building materials. We have seen a few of these. No information at all on the reason why such areas are left in a state, (perhaps) even dangerous for playing children without cleaning. A lot of these sites were found near recent constructed hytte."* Et bilvrak nær vann, der respondenten frykter forurensing, er et annet eksempel, overligere av rundballer et annet.

Containere er også blant motivvalgene, men i beskjeden grad. En respondent har reagert på at en container har vært plassert slik at den delvis har skygget for informasjon om Nordic Walking. Ved siden av å være skjemmende i seg selv, er dette selvsagt ekstra uheldig.

Motivvalg knyttet til **campingvogner** er ikke å finne i materialet fra Vrådal. Et motiv med **kraftledninger** er fra Tinn og er tatt i forbindelse med utflukt til Vemork.

Andre inngrep som oppfattes som negative er flatehogster, mens det er delte meninger om golfbaneprosjektet. Noen er positive ut fra at dette er et tilskudd til aktiviteter med akseptable inngrep, mens andre er av den oppfatning at dette er uønskede inngrep og er negative.

Av **andre** skjemmende motiv viser vi til oppstillingen på slutten av forrige underkapittel.

Tinn:

Positive landskapskvaliteter:

Igjen velger respondentene å inkludere en del **natur-/landskapsmotiver** til tross for at de altså både muntlig og skriftlig ble bedt om å konsentrere seg om det menneskepåvirkede/konstruerte landskapet. Dette tar vi som en ny bekreftelse på at natur og landskapskvaliteter ved relativt uberørt natur er svært viktig for turistene, også for de som oppsøker typiske vinterdestinasjoner på sommerstid. Gjengangere i dette materialet er området rundt Gausta (bl.a. det kjente motivet av Gausta sett fra Kvitåvatn). En respondent sier om Gaustatoppen: *"Lovely to see and lovely to walk."* Likedan er Tinnsjøen og strendene langs denne et motiv som er valgt av flere. Panoramabilder (horisontbilder og oversiktsbilder fra utsiktspunkt) er det likedan flere av, eksempelvis fra Gausta og fra Bossnuten mot Møsvatn. Dalbilder i Vestfjorddalen, inkl. juvet der Måna renner, er også blant motivene.

I kategorien **rester av historie/kultur** finner vi motiv fra gamle seterområder og Tinn Museum

Av **bygninger/bygningslignende elementer** har vi særlig tre motiver som er gjengitt av flere, Admini, Såheim kraftstasjon og steinhytta på toppen av Gausta. Om sistnevnte sier en respondent følgende: *"Gaustatoppen Berghütte. Gelungene Integration des Bauwerks in die Gebirgslandschaft"*. I tillegg må nevnes det rehabiliterte biblioteket ved Torvet, Vemork + noe av trehusbebyggelsen på Rjukan. Det er også tatt med stølsbebyggelse i nærheten av Selstadli, videre turisthytta på Krokan og noen hytter med torvtak som en del av den attraktive bebyggelsen, bl.a. Apartment Gaustatoppen og Soria Moria Fjellgrend.

Når det gjelder **tilrettelegging** har vi den nye gangvegen langs Måna som blir nevnt av mange, ikke minst de fastboende. Ellers er det begeistring for enkel tilrettelegging bl.a. med legging av klopper, stimerking og bruk av enkle treskilt. Selv om det nok er delte meninger om ikke-organisert bygging av varder i fjellet, er varden på Bossnut tatt med som et attraktivt motiv i materialet blant flere respondenter: *"Bossnuten. Veldig fin varde. Kunstnerisk utførelse"*, sier en av respondentene.

Av **andre** attraktive motiv må, som i forrige undersøkelse (Prestholdt 2008), trivselselementer som blomsterpynting i Rjukan sentrum, nevnes. Det er også noen som har inkludert Møsvannsdammen som et attraktivt motiv. Dette vil muligens forundre mange, og det innrømmes også at den representerer et stort inngrep, men at materialvalget er godt.

Negative landskapskvaliteter:

Når det gjelder **bygninger eller bygningslignende gjenstander**, er det så langt to klare gjengangere i materialet. Den ene er tårnet på toppen av Gausta, den andre er en forfallen gul Hydro-bygning i nærheten av Såheim (313-bygget). Denne bærer alle tegn på forfall med knuste ruter, manglende vedlikehold osv. En av respondentene uttrykker sitt syn på bygningen ganske sterkt: *"Et arkitektonisk misfoster. Skjemmende i landskapet, særlig i naboskap med Såheim kraftstasjon."*

En annen bygning som flere reagerer på, er en gul 50-tallsbygning som ligger ved eller inne på museumsområdet ved Tinn Museum. Etter sigende eies den av kommunen, og reaksjonene går på den sterke kontrasten bygningen representerer i forhold til det autentiske ellers på museet.

Hardangervidda Nasjonalparksenter unngår heller ikke kritikernes øyne, selv om dette ikke er en klar gjenganger i materialet. *"Den er visuelt skjemmende både for natur og andre bygninger i området"*, sier en av respondentene.

Det er noen motiver knyttet til **utbyggingsområder/andre inngrep**. Byggearbeider ved skiheis i nærheten av Gaustblikk blir omtalt med følgende stikkord av en tysk turist: *"Gaustablikk. Skilift. Bauarbeiten. Waldrodung"*, eller i Vatnedalen: *"Landgewinnung im Gebirge. Rodung."*

En av respondentene reagerer på ett av hytteområdene med følgende kommentar: *"Full with holiday houses between patches with trees. Not so nice scenery."* Kommentaren synes å gå både på byggetetthet og på fjerning av vegetasjon.

Noen motiver med **søppel/rot** er også en del av materialet. Det er helt klart at mange reagerer negativt på søppel i natur. En forlatt bål plass som gir inntrykk av å ha fungert som søppeldeponi ved avslutning av oppholdet, er motiv blant flere respondenter. En vedhogst med manglende opprydding like ved tursti reageres det også negativt på. Rot ved sentrumsnær bensinstasjon på Rjukan er et annet motiv. Her nevner respondenten faren for "smitteeffekt" for hele området.

Det er kun ett **container**-motiv i materialet fra Tinn. Det er likevel verdt å nevne. Respondentens poeng for å inkludere det blant sine valg, er at containerne er plassert i anløpsområdet for Fjellvåken. At det er behov for muligheter til å kvitte seg med søppel akkurat her, er forståelig, men visuelt er det et problem for ventende båtpassasjerer at dette er det mest dominerende de har å hvile blikket på i området.

En del av området har betydelig med overføringslinjer for kraft, og **kraftledninger** er motiv for bilder hos relativt mange av respondentene i Tinn og markant høyere enn de andre destinasjonene vi har jobbet med. Dette bekrefter resultatene fra vår egen Gaustaundersøkelse midt på 1990-tallet. Kommentarer som *"It's necessary, but not nice for the landscape"*, *"forsøpling (visuell) av natur"*, *"full with electricity masts. Awful!"* og *"forstyrret blikket"*, illustrerer valgene av motivene i denne sammenheng.

Andre motiver med skjemmende landskapskvaliteter har vi kort oppsummert i forrige delavsnitt og skal derfor ikke gå nærmere inn på.

6.4 Noen sluttmerknader

Det samlede materialet fra Tinn og Vrådal er klart mindre enn materialet fra Geilo, Hovden og Rauland, og det kan selvsagt settes spørsmålsteget ved om det har vært hensiktsmessig å foreta en like detaljert oppdeling av materialet denne gangen, og kanskje særlig der vi i tabellform skiller mellom fastboende og turister når vi vet at de fastboende bare utgjør ni av respondentene. Når vi har valgt å gjennomføre de samme krysskjøringer som i vår første undersøkelse, har det sammenheng med at vi har vært på søken etter sammenfallende tendenser i de to undersøkelsene. Med forbehold i den usikkerheten som knytter seg til det

skjønnnet som har vært utøvd i kategoriseringen av billedmaterialet, vil vi si følgende om tendenser i denne undersøkelsen i forhold til det vi fant i 2007-2008:

- Undersøkelsene i Tinn og Vrådal viser en større andel av attraktive motiv knyttet til natur/landskap enn i 2007 (45 % mot 26 %). Dette forsterker vårt generelle inntrykk av at turistene gjennom sine billedvalg er særlig interessert i å formidle sin interesse for natur/landskap.
- Som i 2007 er en vesentlig andel av motivene bygninger (både attraktive og skjemmende), men andelen er mindre enn i 2007. Den store andelen bygningsmotiv den gangen skyldtes bl.a. mange motiver på dette området i materialet fra Hovden
- Materialet kjønnsfordelt viser at mennene i materialet har valgt større andel natur-/landskapsmotiver enn kvinnene (især utenlandske menn). Samtidig har de relativt stor andel motiver knyttet til utbyggingsområder/andre inngrep. Kvinnene har tilsvarende større andel motiver i kategoriene tilrettelegging og skjemmende bygninger.
- Respondentene gruppert etter alder (under og over 50 år) gir heller små forskjeller når det gjelder valg av attraktive motiver. Når det gjelder skjemmende motiver velger de eldre respondentene i større grad bygninger, mens de yngre synes å ha vært mer opptatt av utbyggingsområder/andre inngrep.
- Utlendingenes tendens til i større grad å velge natur-/landskapsmotiv enn nordmenn er mindre uttalt denne gangen enn i forrige undersøkelse. Det som derimot klart bekreftes også denne gang er nordmenns opptatthet av skjemmende bygninger og utlendingenes tilsvarende sterke bekymring for utbyggingsområdene/andre inngrep.
- De fastboende synes klart å være mer opptatt av bygningsmotiv enn turistene er. Dette gjelder både attraktive og skjemmende motiv. Bl.a. ser vi dette sterkt uttrykt i Tinn, men tilsvarende tendens så vi også i 2007. Vi må likevel understreke at antallet fastboende respondenter denne gangen er mye mindre enn forrige gang (9 respondenter mot 29).
- En oppdeling av respondentene etter utdanning gir resultater som i liten grad bekrefter tendensene fra 2007. En klar overvekt av akademikere som vektlegger utbyggingsområder/andre inngrep, så vi ikke den gangen.

Billedmaterialet fra de to destinasjonene bærer helt klart preg av de forskjellene i egenart som de to destinasjonene representerer. Mens Vrådal har vært og er, riktignok stagnerende, et typisk jord- og skogbruksamfunn, med en svært beskjeden sentrumsbebyggelse, har Rjukan en historie som ensidig industristed med en bymessig bebyggelse og med noe av den mest spennende industri- og krigshistorien vi har her i landet. Samtidig har Tinn også sterke røtter i en bondekultur som særlig preger den østlige delen av kommunen. På linje med en rekke andre lokalsamfunn, har man både i Vrådal og i Tinn satset på reiseliv som et distriktsvirkemiddel for å motarbeide forgubbing og fraflytting. Gjennom motivvalgene i Tinn ser en helt klart at storhetstiden i industrien som nå er over for Vestfjorddalens vedkommende, representerer både sterke utfordringer, men også potensiale og muligheter. En del av bygningsmassen knyttet til industrihistorien er åpenbart svært attraktiv og til dels fortsatt i drift. Andre deler av denne bygningsmassen vil noen trolig mene er kondemnabel, mens andre vil hevde at den representerer muligheter som bør utnyttes i reiselivssammenheng (Rjukanbanen⁶, 313-bygget osv.). I Vrådal har respondentene i liten grad valgt bygningsmotiv som de mener er skjemmende med unntak av Vrådal sentrum sett fra sjøsiden. Kommentarene

---

⁶ Statlige midler (tiltaksapakken) og fra Riksantikvaren (tilskuddsmidler) har gitt håp for mer permanent rehabilitering av Rjukanbanen

til utformingen av hyttene i Vrådal er i hovedsak positive, men ut fra erfaringene fra de andre destinasjonene, er det ikke noe særlig overraskende ved dette sett i lys av at materialet i tillegg består av en overvekt utlendinger.

De kommentarene noen har hatt om at sentrum er dødt og lite spennende, er imidlertid alvorlige nok, ikke minst fordi løsningene på dette ikke uten videre er innlysende. Reiselivssatsing er nettopp svaret på trusselen om forgubbing og avfolking av distriktene, og når Vrådal sentrum likevel bærer visse preg av stagnasjon/forfall, er det fristende å konkludere i retning av at reiselivet, til tross for betydelig satsing, i alle fall foreløpig, ikke er nok til å forhindre dette.

7 OPPSUMMERING, DRØFTING OG ANBEFALINGER

7.1 Innledning

Vi skal i dette kapitlet innlede med en punktvis oppsummering av våre viktigste funn i arbeidet. Deretter vil vi drøfte erfaringene fra dette i lys av de mål og problemstillinger vi har hatt for prosjektet. Til slutt vil vi komme med noen anbefalinger for det videre arbeidet.

7.2 Samlet oppsummering fra prosjektet i Vrådal og Tinn

Funnene våre kan oppsummeres med følgende:

Positive kvaliteter:

- Å nyte kvalitetene ved landskapet er noe av det mest betydningsfulle ved ferieopplevelsen i Norge. Dette er dokumentert i mange undersøkelser og kan også dokumenteres her på grunnlag av følgende:
  - Å se vakre landskaper er den viktigste faktoren når man reiser på ferie om sommeren for respondentene på de to destinasjonene. Dette bekrefter resultatene fra de tre tidligere undersøkte destinasjonene.
  - Mer eller mindre uberørt natur er det mest attraktive elementet i det norske landskapet og scorer betydelig høyere enn det jordbrukspregede kulturlandskapet, men som likevel er en god nummer to.
  - Av natur og bebyggelse på de to destinasjonene vi her har sett på, vurderes følgelig også natur vesentlig høyere enn bebyggelse. Dette bekrefter det som også ble funnet i forrige undersøkelse.
  - Det velges store andeler motiver med naturpregede landskaper, til tross for at det ble presisert at det først og fremst var det konstruerte/bebygde landskapet vi ønsket tilbakemelding om.
- Horisontbilder og oversiktsbilder med betydelige innslag av vann dominerer natur-/landskapsbildene. Både stillestående og rennende vann er attraktivt. I Vrådal synes det store innslaget av vann, samt muligheten for å betrakte det fra en rekke oversiktspunkter å være et sterkt pre for landskapsopplevelsen. I Tinn har man tilsvarende strendene langs Tinnsjøen med en rekke perler og det mektige Gaustamassivet som motiv fra ulike steder og som oversiktspunkt for motiver motsatt vei, dvs. mot omkringliggende fjellområder, fjellvann osv.
- Mens Fram og sluseanlegget er gjengangere for faktoren historie/kultur i Vrådal, nevnes seterområder og Tinn Museum tilsvarende i Tinn
- Bygninger i Vrådal med klart positiv omtale er knyttet til gardsbebyggelse, den gamle delen av Straand Hotel, kirker og noe av hyttebebyggelsen. Torvtak er et viktig element i forhold til sistnevnte. Såheim kraftstasjon er den bygningen som kanskje omtales i mest positive ordelag blant respondentene i Tinn, men også Admini, biblioteket på torvet, Vemork og noe av trehusbebyggelsen på Rjukan. Stølsbebyggelsen på Selstadli, turisthytta på Krokan, samt eksempler på hyttebebyggelse med torvtak er også en del av det materialet som får mest positiv omtale.

- Enkel tilrettelegging framheves som positivt på begge destinasjoner. God informasjon og god merking er helt nødvendig i arbeidet med å skape gode sommerdestinasjoner, og det er denne typen enkel tilrettelegging respondentene er mest opptatte av. Ellers må nevnes en svært positiv omtale av gangveien som er utviklet av Brugseierforeningen langs Måna i Tinn. Denne nevnes av flere respondenter.
- Trivselskappende tiltak i retning av blomsterpynting etc. understrekes på begge destinasjoner. Lokal produksjon basert på lokale ressurser og kunsthåndverk omtales som positive og interessante besøksmål for turister i Vrådal.

Skjemmende/negative kvaliteter:

- Med unntak av et par kommentarer i Vrådal om gammelmodig/dødt sentrum og lite attraktiv bakside sv denne sentrumsbebyggelsen, er det først og fremst på Rjukan at det er valgt ut konkrete motiver av bygninger/bygningsmasse som er skjemmende. 313-bygget, et forfallent industrilokale fra Hydro-perioden er en gjenganger, en annen er et gult forfallent kommunalt bygg i nærheten av Tinn Museum. At Hardangervidda Nasjonalparksenter heller ikke unngår kritikk i retning av å være skjemmende, er et tankekors, men det må tilføyes at dette ikke er et gjennomgående motiv.
- En del utbyggingsområder/andre inngrep rammes kanskje hardest av kritikken fra en del av respondentene, selv om det ikke er noen unison enighet. Panorama i Vrådal, men også Rjukan-Gausta-området, riktignok mindre dokumentert her, er blant motivvalgene. Inngrepenes størrelse og byggetetthet er stikkord for hva det først og fremst reageres på. Som i den forrige undersøkelsen, ser vi at det særlig er negative reaksjoner på områder under utvikling. Typiske byggeplasser er, ikke særlig overraskende, negativt for turistenes opplevelse av landskapet. Flatehogster i Vrådal har heller ikke unngått en del av respondentenes blikk.
- Sjøppel/rot og containere er en problematikk på begge destinasjoner. Førstnevnte utgjør 15 % av de skjemmende motivene, så det er en utfordring som bør tas alvorlig. Vi vet at forsøpling er et økende problem og for destinasjoner som ønsker å framstå som attraktive, er forsøpling selvsagt svært uheldig.
- Når det gjelder kraftledninger, ser vi gjennom motivvalgene først og fremst reaksjoner på dette blant respondentene i Tinn, og flere reaksjoner enn det vi har opplevd på de tidligere destinasjonene vi har undersøkt. Årsaken er selvsagt at deler av området har betydelige mengder overføringslinjer som skjærer gjennom de områdene som turistene trafikkerer.
- Av annet vil vi særlig framheve motiver på begge destinasjoner knyttet til mangel på gang- og sykkelveger og trafikkfarlige veger for øvrig. Her vet vi at mange norske lokalsamfunn har store utfordringer. Turister fra Danmark, Nederland og Tyskland er betydelig bedre vant enn oss på dette området, så reaksjonene er lett forståelige.

7.3 Drøfting

En metodediskusjon:

Visitor Employed Photography eller Voluntary Employed Photography, som det kanskje er mer relevant å kalle den i denne sammenheng (jf Garrod 2007), er en spennende metodisk framgangsmåte for å kartlegge personers preferanser for landskap. Dens klare fortrinn er at den henvender seg direkte til den målgruppen en er ute etter. I stedet for at motiver utvalgt av de prosjektansvarlige skal vurderes av eksperter, går man her direkte til brukerne, det være

seg turister, andre som rekreasjoner eller fastboende. Metoden fungerer særlig godt der respondentene skal bevege seg gjennom en bevegelingskorridor fra et startpunkt til et endepunkt. Vår undersøkelse i Gausta-området midt på 1990-tallet er eksempel på en slik undersøkelse. Tilsvarende har mange av de amerikanske undersøkelsene i nasjonalparker fungert (jf for eksempel Taylor et. al 1995). Når man imidlertid, som i vårt tilfelle denne gangen og i 2007 (Prestholdt 2008), leverer ut engangskameraer til turister, det være seg på turistkontorene eller på overnattingsstedene, med forespørsel om under oppholdet å ta bilder på destinasjonen, er det vanskeligere både å rekruttere og å følge opp respondentene. Det har resultert i at kameraer har blitt borte, at kameraer har blitt levert tilbake uten at det har blitt tatt bilder, at det har blitt tatt bilder uten utfylt logg og spørreskjema osv. Med et slikt utgangspunkt er metoden altså krevende for de som skal ha ansvaret, og den nødvendige oppfølgingen har dermed også vist seg delvis å svikte i arbeidet. I etterkant ser vi at vi trolig burde ha vurdert bare å levere ut kameraene og loggen i første omgang, og deretter fulgt opp med tilsending av spørreskjema, selv om vi da selvsagt hadde risikert å få et redusert antall spørreskjema i retur. En slik framgangsmåte hadde likevel gitt deltakerne inntrykk av å være mindre arbeidskrevende, slik at det hadde vært lettere å rekruttere deltakere. Vi vil likevel minne om at Garrod (2007) opplevde de samme vanskene som oss i sin undersøkelse i Wales, referert innledningsvis (Garrod 2007), noe han nettopp begrunnet med problemene ved å gjennomføre dette i det åpne rom framfor å gjennomføre det i en mer definert og lukket bevegelingskorridor med start- og endepunkt.

De attraktive elementene:

Undersøkelsen i Vrådal og Tinn, særlig sett i lys av hva vi også fant blant turister forrige gang (Prestholdt 2008), er en relativt god dokumentasjon på hva som er viktigst for turister som kommer til Norge på ferie. Både viktigheten av å ”se vakre landskaper” og den betydelige andelen motivvalg knyttet til natur og landskap, samt flere av kommentarene til disse motivene, forteller sitt klare språk. I lys av instruksjonen om å konsentrere seg om det bebygde landskapet, er det ikke mindre enn oppsiktsvekkende når 45 % av de attraktive motivene i Tinn og i Vrådal er knyttet til natur/landskap.

De hyppig valgte motivene av sluseinnretningene og Fram synes å vise hvor viktig dette er for positive turistopplevelser i Vrådal. Tilsvarende ser vi med museumsbebyggelsen ved Tinn Museum og deler av den intakte seterbebyggelsen i området. Dette er viktige attraksjoner på de to destinasjonene.

Bygningsmotivene er også sentrale denne gangen, både de attraktive og de skjemmende (se nedenfor). Det er imidlertid en noe annen stil over disse motivene enn de tilsvarende på Hovden, på Geilo og i Rauland. Mens disse siste er typiske fjelldestinasjoner, der reiselivet har utgjort en vesentlig basis for tettstedsutviklingen (særlig Hovden og Geilo), er tettstedsbebyggelsen både på Rjukan og i Vrådal for lavlandsbebyggelse å regne, der tradisjonen med fjellarkitektur (laft og torvtak) er mindre framtrædende. Mest avviker selvsagt Rjukan, som med sin industritradisjon, har en langt mer bymessig bebyggelse enn de andre, og til dels også med noen monumentale byggverk fra Norsk Hydros spennende historie. Dette skaper utfordringer i retning av hva som særlig er verdt å ta vare på, men også betydelige muligheter i retning av å utvikle et spennende sommerprodukt, der Tinn kan by på både industrihistorie, krigshistorie, bondetradisjoner og spennende og til dels spektakulære fjellutfordringer knyttet til Gausta, Vestfjorddalen og Hardangervidda. De monumentale bygningene i seg selv er kanskje ikke spesielt spennende for utlendingene som har mye mer å skille med av dette i sine hjemland, men fylt med spennende historisk innhold, er situasjonen annerledes.

De positive verdiene ved enkel tilrettelegging understrekes like sterkt denne gangen som i 2007-undersøkelsen. Den nye stien langs Måna på Rjukan som Brugseierforeningen har stått for, får mye lovord av mange. Forkjærligheten for skilting i tremateriale krever systematisk vedlikehold. Rydding av merkede løyper vil kunne bli en utfordring framover. Turistene, særlig de utenlandske, har en del negative kommentarer til manglende merking, til dels knyttet til gjengroing, som det er kommentarer til i Vrådal. Å velge retur i samme spor fordi man ikke finner fram, er en nedtur for turistene. Mindre elg, mindre sau og lengre vekstsesong pga. klimaendringer, kan gjøre vedlikeholdsproblematikken mer krevende enn det vi har vært vant med.

Dokumentasjonen av pynting og finish som positive kvaliteter både i Vrådal og i Tinn understøtter funnene i 2007 (Prestholdt 2008) Tiltak i retning av å få turistene til å føle seg mer velkomne, synes å være viktige i arbeidet med destinasjonsutvikling.

De skjemmende elementene:

Noen forfalne byggverk knyttet til den tidligere industribebyggelsen på Rjukan, tyder på at man ikke er helt samstemte om det skal skje en rehabilitering eller ikke. Med tanke på områdets landskapskvaliteter, bør det, hvis det ikke allerede har skjedd, vurderes noen avgjørelser i forhold til hva som bør være disse bygningenes skjebne framover. Rjukan har også noen andre kondemnabile bygninger, eller bygninger som i det minste krever vedlikehold for å være attraktive i turistenes øyne. Det sier seg selv at bygg i forfall i nærheten av attraksjoner som eksempelvis Tinn Museum eller staselige bygg som Såheim (for eksempel 313-bygget), bør prioriteres. Kommunens rolle og ansvars plassering for øvrig er viktig i slike saker. Det må også vurderes hva som kan gjøres med det skjemmende tårnet på Gaustatoppen.

I Vrådal er kanskje de viktigste bygningsmessige innspillene knyttet til bildene og kommentarene om et gammelmodig sentrum. Vi skal ikke her komme inn på en autenticitetsdiskusjon, men gammelmodig i denne sammenheng har neppe en særlig positiv valør. Selv om Vrådal har greid seg mye bedre pga. reiselivet enn det ville ha greid seg uten, har det altså ikke vært tilstrekkelig til å spore til en nyutvikling av sentrum med unntak av det som har skjedd rundt Straand Hotel. En utlendings kommentar om lite velfylte hyller i butikkene kan ha sin årsak i et besøk på et ugunstig tidspunkt, men det kan også være et tegn på et samfunn som til tross for betydelig reiselivssatsing bærer visse preg av stagnasjon. Mulighetene for en viss ansiktsløfting uten aggressiv reklamebruk, bør trolig diskuteres for Vrådal sentrum, noe vi skal komme tilbake til.

Et positivt og godt dokumentert funn både i denne undersøkelsen og undersøkelsen i 2007, er at utlendingene er mindre kritiske til bebyggelsen på destinasjonene enn nordmenn er. Det kan faktisk se ut som om trehusbebyggelsen, trass i eksempler på det vi som nordmenn vil kalle klare stilbrudd, framstår som ganske eksotisk for mange av utlendingene.

Utlendingenes store bekymring for de inngrepene de betydelige utbyggingsområdene representerer på begge destinasjoner, må tas alvorlig. Mye taler selvsagt for kontinuerlig utbygging, men vurderinger i retning av konsolideringspauser (byggestopp), bør drøftes. Destinasjoner som konstant ser ut som byggeplasser er uansett uheldig for reiselivets omdømme, særlig sett i lys av det som turistene først og fremst ser ut til å komme hit for, nemlig rein og upåvirket natur. Et stort problem er når dagens krav til standard i utbyggingsområdene skal matche byggegrunn som krever betydelige inngrep i form av vegbygging og framføring av vann og kloakk på lett synlige impedimenter uten jorddekke og

der inngrep innebærer svært synlige skader i form av skjæringer, problemer med restmasser etter sprengningsarbeider osv.

Det er heller ikke i denne undersøkelsen særlig vanskelig å finne eksempler på rot/søppel på destinasjonene. Av de fem destinasjonene vi gjennom våre undersøkelser på denne måten har fått dekket, er det Geilo som har minst andel motiver med søppel/rot. Det er lite tvil om at vi nasjonalt sliter med et forsøplingsproblem, og at de uheldige konsekvensene noen steder begynner å bli formidable, fordi vi ikke greier å bevilge nok midler til å rydde opp, og/eller at vi unnlater å prioritere det forebyggende arbeidet høyt nok. Skolebarns kollektive oppryddingsinnsats langs vegene før 17. mai hvert år, er ikke tilstrekkelig til å holde problemet under kontroll. Dette er svært uheldig for reiselivet og svært dårlig reklame for en nasjon som i sin nasjonale merkevarebygging vektlegger friskhet, herunder rein og mest mulig uberørt natur. Ikke minst har den unødvendige forsøplingen en svært uheldig signaleffekt i reiselivssammenheng.

Vi skal kort kommentere det som har kommet fram vedr. containere, kraftlinjer og flatehogster. Containere er gjerne omtalt av respondentene ut fra tre forhold. For det første er de skjemmende i seg selv, for det andre er det ofte mye rot/søppel rundt dem, noe som kanskje er enda mindre tiltalende, og for det tredje er de, naturlig nok, plassert på steder hvor mye folk ferdes. Når en container er blikkfanget for passasjerer som skal av/på Fjellvåken på Møsvannsdammen, er dette selvsagt uheldig, likedan når en container er nærmeste nabo til, og til dels skygger for, informasjonstavla for Nordic Walking i Vrådal. En mer planmessig og gjennomtenkt plassering av containere hadde vært fordelaktig.

Kraftlinjer synes å være et større problem i Rjukan-/Gausta-området enn på mange av de andre destinasjonene vi har jobbet med. Dette er en historisk arv fra storhetstiden for vannkraften og industrien på Rjukan, og fordi dette dreier seg om store nasjonale overføringslinjer, er de svært godt synlige i terrenget. Når det i tillegg særlig dreier seg om det attraktive området rundt en av de mest spennende fjellformasjoner i Sør-Norge, er dette selvsagt ekstra uheldig. Hvor realistisk det er å få gjort noe med dette på kort sikt, er usikkert. Vi har derfor ikke omtalt det ytterligere i anbefalingene nedenfor.

Flatehogster er utvilsomt et betydelig visuelt problem, særlig i de aller første årene etter avvirking. På gode boniteter rehabiliterer det visuelle seg relativt raskt, selv om de til dels ensartede bestandene i moderne skogbruk ikke alltid er det mest attraktive i turistens øyne. Vårt inntrykk er at forekomsten av større sammenhengende flater er mindre nå enn for noen år tilbake, slik at dette neppe representerer et sterkt økende problem framover. Arbeidet med bevaring av biologisk mangfold står høyere på dagsorden innenfor skogbruket enn tidligere, noe som virker i positiv retning i denne sammenheng.

Campingvogner i fjellområdene var også oppe i diskusjonen i 2007-undersøkelsen, og vi endte opp med en konklusjon om at campingvogner er svært lite pryd for øyet i fjellområdene, men fordi de ganske enkelt kan flyttes, er plasseringen ikke definitiv. Dette er et klart fortrinn sammenlignet med en del av de andre inngrepene som skjer i fjellområdene og som ikke er reversible.

Kommentarene om uoversiktlige og trafikkfarlige veger samt mangel på gang- og sykkelveger bør tas alvorlig. Konsekvensene av det etterslepet vedlikehold og vegstandardheving har i Norge, kommer vi til å slite med i årevis framover, og her er neppe noen raske og lettvinde løsninger. Det er likevel mange grunner til at viktige reiselivsdestinasjoner bør bli høyt

prioritert når det gjelder gode trafikkale løsninger. Den store volumøkningen som skjer i høysesongene er en viktig årsak. At gang- og sykkelveier styrker attraktiviteten ved destinasjonene er et annet godt argument som bør brukes aktivt i denne diskusjonen.

7.4 Noen anbefalinger

Med basis i erfaringene fra denne undersøkelsen og ut fra en del generelle betraktninger for øvrig, bør destinasjonene vurdere følgende:

Søppel og rot, plassering av containere osv.

Å rydde opp i søppel og rot kan i utgangspunktet se greit ut, og selvsagt er mye avhengig av om det gis høy prioritering eller ikke. Forurensningsloven plasserer klart ansvaret for å rydde opp hos den som forsøpler. Erfaring viser imidlertid at dette ikke alltid er like lett i praksis, med det resultatet at det ender opp som en ørkenvandring der lite eller ingenting skjer fordi man ikke blir enige om hvem som skal gjøre jobben og betale for oppryddingen. Gode og gjennomtenkte planer for bruk av overskuddsmasse i forbindelse med de store utbyggingsprosjektene på de to destinasjonene er også viktig som strategi for å bevare destinasjonene så attraktive som mulig. En strategi for plassering og skjul av permanent plasserte containere er også noe som bør vurderes.

Skjemmende, forfallen eller gammelmodig bebyggelse.

På Rjukan kan det se ut som om det er behov for å gjøre noen grep i forhold til noe av den tidligere industribbyggelsen. Det er mulig at det såkalte 313-byggets skjebne er bestemt, men hvis det ikke er gjort, bør man vurdere om arbeidet med å få en avgjørelse, kan forseres. Ved siden av en bygningsmessig perle som Såheim, utgjør nevnte bygning et lite attraktivt nabolag. En diskusjon om hva som kan gjøres med tårnet på toppen av Gaustatoppen bør også prioriteres.

Vrådal sentrum framstår mindre attraktivt for turistene enn ønskelig. Kommentarene om at det er dominert av en gjennomfartsveg, og at det er gammelmodig, bør etter vår vurdering tas opp til diskusjon i de rette organer. Etter mitt syn bør en opprustningsplan vurderes. Kritiske røster vil i den forbindelse selvsagt spørre seg om hvor eventuelt midlene til slik opprustning skal tas fra? Det vi vil si i den forbindelse er følgende: Kreativitet er viktig i slike sammenhenger. Det er faktisk ikke sikkert at det skal så mye til for å gjøre Vrådal sentrum mer tiltalende enn i dag. Det finnes prosjektmidler som det kan søkes på (for eksempel nærmiljømidler). Det kan videre tenkes at det gjennom en del av de større hytteutbyggingsprosjektene kunne øremerkes noen midler til sentrumsutvikling av Vrådal (eksempelvis som en liten andel av tomteprisen). I lys av at sentrumsutvikling er viktig for reiselivet, kan det også tenkes at Vest-Telemark Næringsfond kunne stille seg positive til å bidra med noe. Vår idé er at gjennom et spleiselag, selvfølgelig også med tillegg av nødvendig frivillig innsats, kan det være mulig å komme et skritt videre. Det er selvsagt viktig at kommunen er aktiv i en slik prosess.

Styrking av den enkle tilretteleggingen

Det er mange positive kommentarer til enkel tilrettelegging på destinasjonene. Dette innebærer skilting og merking av stier. Dette er et kontinuerlig og svært viktig arbeid. Tilbakemeldingene fra noen av respondentene, særlig i Vrådal, er at stier noen steder gror

igjen, at man må snu fordi man ikke finner fram osv. Et godt og gjennomtenkt system for skilting og merking av stier er utfordrende, men utrolig viktig for utlendingers trygghetsfølelse når de er på tur. Her synes det å være en del å ta tak i. Engelsk på alle informasjonstavler burde i dag være en selvfølge.

Veger, gang- og sykkelveger

Å heve standarden på vegnettet rundt destinasjonene samt forsere planlegging av gang- og sykkelveger bør prioriteres, nettopp fordi dette er en tung og møysommelig prosess. Nasjonal Transportplan legger selvsagt mye føringer for dette arbeidet, men destinasjoner, kommuner, Innovasjon Norge og politikerne bør systematisk samarbeide om en argumentasjon knyttet til viktigheten av dette for destinasjonenes attraktivitet.

Destinasjonene som kontinuerlige byggeplasser

Det er helt åpenbart at det er uheldig for synet på destinasjonenes landskapskvaliteter at de hele tiden synes å bære preg av å være utbyggingsområder. Utlendingene i vårt materiale er mest opptatt av dette, og en del av motivene og kommentarene til disse, tyder på at dette ikke på noen måte var det de hadde kommet til Norge for å oppleve. Det er også en betydelig uro for hva denne utbyggingen vil komme til å innebære for destinasjonene på lengre sikt. Hva en skal gjøre for å minske de uheldige virkningene, er ikke innlysende, men ideelt sett burde en kanskje hatt noen avbrudd i form av det vi kan betegne som konsolideringspauser. At man i perioder innfører byggestopp for hyttebygging, tror vi kan være fornuftig, ikke minst for bedre å samle erfaringer og for bedre å få tid til å styre utviklingen framover. At dette selvsagt er uønskelig for en del entreprenører/utviklere, er likevel ikke, samlet sett, av større betydning enn de definitive valgene vi gjør med våre inngrep for de generasjonene som arver oss.

LITTERATUR

- Cherem, G.J. (1973): *Looking through the eyes of the public*. I: Proceedings of Aesthetics Opportunity Colloquium, Utah State University
- Cherem, G.J. & Driver, B.L. (1983): *Visitor Employed Photography: A technique to measure common perceptions of natural environments*. Journal of Leisure Research 15, 65-83
- Cherem, G.J. & Traweek, D.E. (1977): *Visitor employed photography: A tool for interpretive planning on river environments*. In: Proceedings of River Recreation Management and Research (pp. 23-244). USDA Forest Service GTR NC-28. St. Paul
- Hawkins, G.R., Harril, T. & R. Becker (1999): *Finding Common Ground: A Model for Sustainable Community Development Planning*. I: Proceedings of the 1999 Leisure Research Symposium, Denver, CO: National Recreation and Parks Association
- Haywood, K.M. (1990): *Visitor Employed Photography: An Urban Visit Assessment*. Journal of Travel Research 1990; Vol.29, No 1, pp. 25-29
- Garrod, B. (2007): *Exploring place perception a photo-based analysis*. Annals of Tourism Research, Volume 35, Issue 2, pp. 381-401
- Oku, H. & Fukamachi, K. (1995): *Scenic perception of visitors at Mino Quasi National Park by way of projective method by photograph*. J. Jpn. Inst. Landsc. Archit. 58 (5), 173-176 (English Summary)
- Oku, H. & Fukamachi, K. (2000): *The relationships between experienced landscape types and people's visiting forms on a trail in a forest*. J. Jpn. Inst. Landsc. Archit. 63, 587-592 (English Summary)
- Oku, H. & Fukamachi, K. (2006): *The differences in scenic perception of forest visitors through their attributes and recreational activity*. Landscape and Urban Planning, Volume 75, Issues 1-2, s. 34-42
- Prestholdt, R. (1997): *Naturkvaliteter som lokaliseringfaktor for reiselivsutvikling*. Rapport nr. 128, TF-Bø
- Prestholdt, R. (2008): *Fotomotivundersøkelsen på Geilo, Hovden og i Rauland*, HiT-skrift 1-2008
- Stedman, R. , Beckley, T., Wallace, S. & M. Ambard (2004): *A picture and 1000 words: Using Resident-employed Photography to understand Attachment to high Amenity Places*, Journal of Leisure Research 36 (2004), pp. 580-606
- Taylor, J.G., Czarnowski, K.J., Sexton, N.R. & S. Flick (1995): *The Importance of Water to Rocky Mountain National Park Visitors: An Adaptation of Visitor-Employed Photography to Natural Resources Management*. Journal of Applied Recreation Research, 20 (1): 61-85

Urry, J. (1990): *The Tourist Gaze: Leisure and Travel in Contemporary Societies*, Sage, London

VEDLEGG 1: Utvalgte deler av billedmaterialet

Vrådal

Tinn

Se egen CD

VEDLEGG 2: Logg og følgeskjema

Høgskolen i Telemark

Forespørsel om deltakelse i forskningsprosjekt

På oppdrag fra Innovasjon Norge, og som en del av programmet Innovativ Fjellturisme, gjennomfører Høgskolen i Telemark sommeren 2008 en fotomotivundersøkelse på destinasjonene Tinn og Vrådal. Hensikten er å finne ut hvordan i første rekke turistene opplever landskapskvalitetene på destinasjonene.

Det engangskameraet som dere har fått utlevert, skal brukes til å ta minimum 5 bilder av motiver som dere synes har særlig attraktive landskapskvaliteter i seg og minimum 3 bilder av motiver som dere finner særlig lite attraktive. Maksimalt kan dere ta 12 bilder. Det er først og fremst bilder fra den menneskepåvirkede delen av destinasjonen vi er ute etter. Noe av den utviklingen som har skjedd som en konsekvens av turismen er godt stedstilpasset og bidrar ikke til å forringe landskapskvalitetene, mens andre inngrep klart innebærer en slik forringelse. Motivvalgene deres kan i neste omgang være til hjelp når destinasjonen skal videreutvikles eller rehabiliteres.

Kameraet med utfylte skjemaer leveres tilbake i resepsjonen på overnattingsstedet eller på turistkontoret før avreise.

Som respondenter ønsker vi personer i alderen 18-79 år. Når personer reiser sammen, skal den som nyligst har hatt fødselsdag, ta bildene og fylle ut skjemaene.

Det er frivillig å delta i studien, og opplysningene som samles inn, behandles konfidensielt. Dersom du ønsker en kopi av bildene tilsendt, skriver du navn og adresse på følgeskjemaet. Navn og adresse benyttes utelukkende for retur av bildene til deg og vil ikke ses i sammenheng med de øvrige opplysningene. Datamaterialet anonymiseres når det registreres på pc (høsten 2008).

Vi håper du kan sette av noe tid til dette arbeidet. Det vil være av stor betydning for prosjektet vårt at du er villig til å delta.

Lykke til og takk for hjelpen!

Bø i juli 2008

Ragnar Prestholdt
prosjektleder

Vurdering av landskapskvaliteter i Tinn og i Vrådal**SÆRLIG ATTRAKTIVE LANDSKAPSKVALITETER:**

<i>Motiv nr.</i>	<i>Beskrivelse av stedet der bildet ble tatt:</i>	<i>Beskrivelse av motivet:</i>	<i>Begrunnelse for valg av motivet:</i>

Motiv nr.	Beskrivelse av stedet der bildet ble tatt:	Beskrivelse av motivet:	Begrunnelse for valg av motivet:

FORHOLD SOM ER SKJEMMENDE FOR LANDSKAPSKVALITETEN:

<i>Motiv nr.</i>	<i>Beskrivelse av stedet der bildet ble tatt:</i>	<i>Beskrivelse av motivet:</i>	<i>Begrunnelse for valg av motivet:</i>

Navn:.....

Adresse:.....

Postnummer:..... Sted:..... Land:.....

Følgeskjema – fotomotivundersøkelse (Tinn og Vrådal – sommeren 2008) – norske turister

1. Lengde på opphold på denne destinasjonen (Tinn eller Vrådal):.....dager

2. Beskriv kort reiseruten: .....

3. Hva er viktige faktorer for deg når du reiser på ferie i Norge om sommeren? (Sett ring rundt en aktuell tallverdi på hver linje):

	Ikke viktig			Svært viktig			
Opplive ro og stillhet	1	2	3	4	5	6	7
Se vakre landskaper	1	2	3	4	5	6	7
Tid til familien	1	2	3	4	5	6	7
Lade batteriene/få ny energi	1	2	3	4	5	6	7
Besøke venner og familie	1	2	3	4	5	6	7
Delta i utendørs aktiviteter	1	2	3	4	5	6	7
Gå på fottur	1	2	3	4	5	6	7
Shopping	1	2	3	4	5	6	7
Spise lokal mat og drikke	1	2	3	4	5	6	7
Få kontakt med lokalbefolkningen	1	2	3	4	5	6	7
Gjøre noe nytt og annerledes	1	2	3	4	5	6	7
Besøke historiske steder og /eller museer	1	2	3	4	5	6	7
Feriere på et trygt og sikkert sted	1	2	3	4	5	6	7
Opplive noe som er ekte/autentisk	1	2	3	4	5	6	7
At min ferie utøver så liten belastning på natur og miljø som mulig	1	2	3	4	5	6	7

4. Hva synes du generelt om attraktiviteten ved det norske landskapet (Sett ring rundt en aktuell tallverdi på hver linje):

	Ikke attraktivt			Svært attraktivt			Kan ikke uttale meg	
	1	2	3	4	5	6	7	☐
Naturlandskapet (i hovedsak det ubebygde)	1	2	3	4	5	6	7	☐
Det jordbrukspregede kulturlandskapet :	1	2	3	4	5	6	7	☐
Hyttebebyggelsen i fjellet:	1	2	3	4	5	6	7	☐
Hotellene i fjellområdene	1	2	3	4	5	6	7	☐
Tettstedene:	1	2	3	4	5	6	7	☐
Byene:	1	2	3	4	5	6	7	☐

5. Hva synes du om dagens landskapskvaliteter (NB! velg respektive Tinn eller Vrådal):

	Ikke attraktivt			Svært attraktivt			
	1	2	3	4	5	6	7
i Tinn:							
Natur	1	2	3	4	5	6	7
Bebyggelse	1	2	3	4	5	6	7
i Vrådal:							
Natur	1	2	3	4	5	6	7
Bebyggelse	1	2	3	4	5	6	7

6. Bakgrunnsopplysninger

Kjønn: Mann Kvinne

Alder:.....år

Sosial status: Enslig Enslig (enke/enkemann) Ektefelle/samboer

Bosted: Større by (100.000 innb. el. mer) Mindre by Tettsted Bygd

Navn på bosted:.....

Utdanning (kryss av for høyeste fullførte utdanning):

- Akademisk utdanning (høgre grad)
- ” ” (lavere grad)
- Yrkesfaglig videregående utdanning/yrkesskole
- Allmennfaglig videregående utdanning/gymnas
- Grunnskole/folkeskole
- Annet:.....
- Under utdanning. Hva slags utdanning?.....

Viktigste gjøremål eller kilde til livsopphold

- Student/skoleelev
- Inntektsgivende arbeid
- Hjemmearbeidende
- Alderspensjonist

- Førtidspensjonist
- Vernepliktig/førstegangstjeneste
- Arbeidsledig/arbeidssøkende

Annet:.....

Reisefølge

Hvem reiser du sammen med? (her kan det settes flere kryss)

- Alene
- Ektefelle/samboer
- Barn
- Annen familie
- Andre:.....
- Venner
- Organisert gruppereise
- Forening (idrettslag, korps og lignende)

Takk for hjelpen!